

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

Capvt V. De circumstantijs Physicæ effectiōnis Christi Domini.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79561](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79561)

forma productionem fieri ex nullo subiecto præsupponitur, quæ adesse esse creationem; quod constat nullam rationem verum fore. Ut ergo productio vnionis, intelligatur fieri ex subiecto præsupposito, & non esse creatio, sufficit quod humanitas cui vnio aduenit, prius natura præuenerit. Quamuis autem daremus, vnionem creatione propria effici, & ex nullo subiecto præsupposito; non propterea exclusum censeri deberet instrumentum creatum in eius effectione. Neque enim vt aduersarius supponit, repugnat dari creatum instrumentum creationis. Vnde conruit repugnantia aduersus nostram sententiam, quam postremo loco ex Molina producam. Potuisset igitur creaturam aliquam assumi diuinitus, ad efficiendam instrumentaliter vnionem hypostaticam, extra dubium esto.

Verisimile etiam, de facto dari.

236. Addiderim verò, non esse improbabile, quod de facto B. Virgo, hoc est semen quod ipsa ad fetus conformationem suppeditauit, sine substantia femini congrua, eleuata sit ad instrumentaliter efficiendam vnionem hypostaticam: viderique possit id insinuasse Helychius homil. 2. de Deip. sub fine, vocans eam instrumentum incarnationis. Fauet etiam S. Bernardus lib. 4. de consid. c. 10. explicans Euangelicum fermentum à muliere commiscente confectum. Sic enim scribit, Sed & illa tria facta de Euangelio mixta & fermentum in panem vni, si quis ad hæc tria dixerit pertinere, non incongruè id mihi facere videbitur. Quam bene ex muliere fermentauit, vt nec diuisione quidem facta carnis & animæ; à carne, vel anima, Verbum diuiseretur? Mansit & in separatione inseparabilis vnitas. Nec enim quæ ex parte contigit separatio, potuit restat præscribere, permanenti in totis tribus. Siue constantis, siue dissolutis, duobus, nihilominus perfectum in tribus vnitas personalis. Equè vnus Christus, vnique persona, Verbum, anima, & caro; etiam mortuo homine perdurauit. In vero Virginis (vt sentio ego,) commixtio hæc & fermentatio facta est; & ipsa, mulier quæ miscuit & fermentauit. Liqueat agere Bernardum, non modò de naturalis compositi quod in Christo fuit compactione, sed etiam de supernaturali: & significare, B. Virginem ad illud concurrissè effectiue. Quod autem addit, fermentum fuisse fidem Matris, non pugnat cum physica efficientia instrumenti Deiparæ in vnionem, sed tantum continet causam, quæ Deipara assumpta à Deo fuerit ad tam sublimem efficientiam.

In contrariū magis propendet Suarez t. 1. p. d. 10. fact. 1. eo ductus argumento, quod maternus concursus incipiat ab vnione materis & formæ, cui in Christo præiungit vnio hypostatica; quippe pertinet ad substantiale complementum existentie vtriusque illius partis; & eodem ordine adueniens vtrique, quo aduenisset propria & conaturalis subsistentia nisi fuisset impedita; nempe ante quauis cum alio concursum; siue substantialem, siue accidentariam. Hic tamen discursus non vrget. Negandum quippe est, concursum maternum obedientialem, imo qui ad materis rationem non pertinet, aſpicari ab vnione materis & formæ; nec hoc vlla ratione confirmat Suarez. Quare meritò non admittitur.

Acritus pungit, quod efficientiam physicam instrumentalem rerum creatarum in entia supernaturalia, vt etiam in gratiam sanctificantem, inficiat supra simus, si agatur de facto: quamuis admitterimus, eam efficientiam, quod attinet ad potentiam Dei absolutam, vacare repugnantia. Quomodo ergo physicam efficientiam instrumentum creato dabimus in vnionem? Sed dicendum est, sententiam quæ admittit Sacramenta de facto causare gratiam, vel verba consecrationis physice Christum in Eucharistia producere, eo nomine displi-

cere, quod quamuis rem possibilem asserat, fidei tamen mysteria nouit & non necessarijs difficultatibus oneratur, reddatque inimicis nostris minus persuasibilia; affirmando, tantum miraculum quantum est in gratiæ productione per aquam quotidianam ac propè perpetuum esse. Et idem est de physica productione substantiæ Christi per verba consecrationis in iugi sacrificio. Tamen in productione instrumentali vnionis hypostaticæ per Deiparam, quia semel tantum facta est; incommodum illud non vrget. Ideoque non improbabiler affirmari potest, non modò id fuisse possibile; sed etiam de facto ita accidisse; quod affirmarunt graues quidam recentiores.

Vltus doctrinæ propositæ esse debet, resumptio & accrementum stuporis, quo supra perculsi sumus, considerantes B. Virginem, vt Damascenus scitè dixit, vnitarum inter se naturarum & tot miraculorum officinam fuisse quod enim multo mirabilius est; habemus, non modò in ea, sed etiam per eam tam magna & mira fuisse patrata.

C A P V T V.

De circumstantijs Physicæ effectiōis Christi Domini.

237. Sic expositis ijs quæ ad substantiam effectiōis Samarum vnionum Christum cōpignentium spectant, agendum sequitur de vtriusque circumstantijs: quas non est quod seiungamus, quia eadem, & pro naturali, & pro supernaturali vnione efficienda fuerunt.

Eadem circumstantiæ, productionis humanitatis, & vnionis.

Quod easdem fuisse vtriusque productionis circumstantias assero; nempe & humanitatis Christi, & vnionis eius cum Verbo; supponit certam ex fide doctrinam, quod Christi humanitas non præexistit vnioni; sed quo primùm temporis momento formata est, eodem vnita fuerit Verbo Dei. Errant in hoc puncto Pelagiani & Nestoriani, qui Christum profectu ac meritis Deum statuebant; vtrumque eam Dei cognominationem acciperent; hominem item factum esse Deum, affirmabant. At Ecclesia Catholica vtrumque respuit. Nam Deum quidem, quia præexistit humanationi, factum carnem profitetur: negat tamen hominem esse Deificatum, vel factum Deum; quod supponeret præexilentiam hominis ad vnionem.

Gregorius quidem Nazianzenus orat. 5. 1. vt refertur & approbatur in Conc. Chalced. act. 1. hæc verba habet. [Aliud est quidem & aliud ea ex quibus constat Saluator; quoniam non idem est illud inuisibile, huic visibili: & id quod sine tempore, ei quod sub tempore. Non alius vero, & alius; Absit. Nam vtrique vnum sunt, propter temperamentum; Deo quidem humanato, homine verò Deificato, siue quocumque modo quis nominauerit.] Ita inquam apud Nazianzenum Latine factum legitur, contra modum loquendi quem tenendum diximus. Sed is, non Nazianzenus, qui accuratissime semper loquitur, sed interpretis error est, qui hominem dixit Deificatū, quod Nazianzenus nō dixit: & ided Billius melius sic expressit Nazianzenū. [Aliud quidem atque aliud sunt ea ex quibus constat Saluator: (nisi verò id quod certi non potest, idem est cum eo, quod in oculorum aspectum cadit, & quod temporis expers est, cum eò quod tempori subest:.) Non tamen alius atque alius; absit. Ambo enim hæc connexionem vnū sunt. Deo nimirum humanitatem, atque homine diuinitatem suscipiente, aut quocumque tandem nomine, quispiam vti malit.] Hanc autem esse veram Nazianzenum mentem, liquet cum ex Græco con-

textu, tum ex verbis proximè præcedentibus. [Si quis formatum hominem fuisse, Deumque postea subijisse dicat, damnationi obnoxius est. Hoc enim non Dei generatio fuerit, sed generationis fuga.] Verè ea est fuga generationis filij Dei. Neque enim ipsum filium Dei conceptum de Spiritu sancto, ac pro nobis in Deiparæ vtero genitum, liceret dicere, si prius vel per momentum fuisset genitus homo purus, ilque postea euasisset in Deum.

Patrum suffragium de humanitate in primo momento unita Verbo.

238. Attestantur Nazianzeno Patres reliqui, & ex iam tunc vigente communicatione idiomatum, colligunt simul & semel humanitatem fuisse productam, & Verbum Dei, illi fuisse copulatum. At ex nonnullos. S. Athanasius dialogo 4. de Trinitate, cum dixisset, Sanctos participasse Verbum; at Verbum participasse humanitatem, subdit id exponens. [Sancti prius extiterunt, & tum demum participarunt Dei Verbum: hic verò non ita est. Sed Deus Verbum quod erat antè sæcula, cum vellet fieri homo, sese illi inuoluendo, sanctificauit Virginem, & corpus ex ea sibi vniuit: non quod prius extiterit, & tum demum vniuerit; sed faciens vt per ipsam vnionem existeret.]

S. Gregorius Nyssenus Epistola ad tres mulieres, explicatissime idem tradit pag. 1092.

S. Cyrillus I. de S. Trinitate. cap. 18. [Vna ex tribus diuinitatis personis, quæ est filij, duas naturas inter se inuicem in seipsa & secundum seipsam citra confusionem vniuit. Neque enim humanitas Christi, vel momentum substituit per se, vt ipsa, persona diceretur: (neque enim etiam opus erat. Quid enim nobis lucri inde foret, si vt vna persona consideraretur?) sed totam humanitatis naturam, Deus Verbum in seipso assumpsit, vt omnium nostri rationem haberet.]

Callianus potentissimè l. 2. de Incarnat. c. 6. cum Nestorio agens. [Primum ergo, illud à te requiro; Dominum Iesum Christum, qui ex Maria Virgine natus est, hominis tantum filium, an etiam Dei dicas filium? Nos enim idest Catholicorum omnium fides, nos inquam omnes, vtrumque hoc & credimus & intelligimus, & scimus & confitemur; quod & hominis est filius, quia ex homine natus est; & Dei filius, quia ex diuinitate conceptus. Tu ergo vtrumque hoc, idest Dei filium atque hominis, an tantum hominis esse asseris? Si tantum hominis; reclamant tibi Apostoli, reclamant Prophetæ, reclamant denique ipse per quem est facta conceptio, Spiritus sanctus. Obruitur impudentissimum os tuum cunctis diuinorum apicum testimoniis, obruitur sacris voluminibus, sanctis rebus, obruitur denique ipso Dei Evangelio quasi diuina manu. Et Gabriel ille magnus, qui in Zacharia vocem incredulam virtute verbi sui coëcinit, multo magis in te blasphemum atque impium suo ipso ore damnauit, dicens ad Mariam Virginem Dei matrem; Spiritum, inquit, Sanctus, venit in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideo & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Vides quod secundum carnem, hominis fieret filius Iesus Christus; ante est filius Dei prædicatus.] Et mox cap. 7. [Omnis ergo in eo gratia, omnis virtus, omnis potentia, omnis diuinitas, omnis denique diuinitatis ac maiestatis ipsius plenitudo, cum eo atque in eo semper fuerunt; siue in cælo, siue in terra, siue in vtero, siue in ortu. Nihil vquam Deo de Deo defuit: semper enim cum Deo Deitas, non loco vquam ab eo, non tempore separata. Vbiue enim Deus totus, vbiue perfectus, non diuisus, non demutatus, non imminutus est: quia nec addi vquam Deo, nec detrahi quicquam potest: licet enim imminutionem Deitatis non habet, sicut nec augmentum. Idem ergo in terris fuit,

qui & in cælis idem in humilibus, qui in excelsis idem in hominis exiguitate, quia in Dei maiestate. Et idem bene Apostolus, Christi gratiam nominans, Dei gratiam nominabat: quia Christus totum erat quod Deus, omnis in ipsa statim hominis conceptione Dei virtus, omnis diuinitatis venit plenitudo. Inde enim illi omnis diuinitatis perfectio, vnde & origo. Neque enim vquam sine Deo fuerat homo ille, qui vique hoc ipsum quod erat, à Deo conceperat.]

239. Sophronius optimè serm. de nativitate, Christi veritatem, an non, sed disertissime his verbis in epistola quæ habetur in 6. Synodo actio. 11. non multum ab epistola initio. [Incarnatur ergo Verbum Deus, quod nostrum est, non præfactæ carni copulatus, præformatore atque in sese præsubsistenti aliquando corpori conlinitus, vel animæ præexistenti coniunctus: sed tunc his ad subsistendum venientibus, quando eis ipsum Verbum & Deus, naturaliter copulatus est, contemporalem habens vnionem atque subsistentiam: & non ante verissimum ipsius Verbi conuentum, in seipsis vquam extiterunt, vel cuiuspiam secundum nos alterius hominis penitus extiterunt; sed cum Verbi ipsius naturali conuentu, subsistentiam habitura concurrerunt: & nec quantum in ictu oculi, hanc quam illam priorem habentia, sicut Paulus Samolatenus perstreperat, atque Nestorius. Simul quippe caro, simul Dei Verbi caro, simul caro animata rationalis. In illo itaque, & non in semetipsa, habuit existentiam vniam. Cum conceptu quippe Verbi, hæc ad subsistendum prolata sunt, & secundum subsistentiam ei vnita sunt, quando ad subsistentiam prolata sunt: quæ cerè vera est & inseparabilis, quæ neque diuisionem perpetitur, neque mutabilitatem, aut confusionem admittit, ab ipso prolata, & in ipso consistentia, & cum ipso composita, nullumque proles tempus, propriæ constitutionis tulerunt, quod inconfusam atque inseparabilem ad eam compositionem præcederet.]

Fulgentius I. de incarnat. & gratia Christi c. 3. [Beata igitur Maria, Deum Verbum, secundum quod caro factum est, & concepit & peperit: cuius vtero, Verbum Deus, non carnem, in qua conceperetur, intulit, nec ex ea materiam concepit, siue formata carnis, non ipse Deus concipiendus, sed tantum nescitus assumptus. sed ex ea, & in eadem Virgine, humane carnis naturam, secundum quam temporaliter Deus sempiternus conciperetur, & nasceretur, accepit. Ipsa quippe acceptio carnis, fuit conceptio virginis: neque enim in vtero sanctæ illius & matris & virginis, illa spiritalis; & ex Deo patre sine initio genita Verbi Dei natura, poterat absque carne temporaliter concipi; sicut nec caro sine Verbi Dei vnitione potuit aliquatenus, nullius viri coitu seminata, in intimo vuluæ Virginis innasci. Hanc ergo carnem, tunc ex se natura Virginis concipientis exhibuit, cum in eam Deus concipiendus aduenit. Non est igitur aliquod interuallum temporis æstimandum, inter conceptæ carnis initium, & concipiendæ maiestatis aduentum. Vna quippe fuit in vtero Mariæ Virginis conceptio diuinitatis, & carnis.] Id ipsum aliis verbis iterat l. de fide ad Petrum c. 18. quem locum nomine Augustini citat, & egregie confirmat Petrus Cellerus, lib. 1. de tabern.

240. Nec minus perspicue his verbis S. Gregorius lib. 9. regliti epist. 61. quæ est ad. Quirinum & alios Hybernæ Episcopos, contra Nestorij errorem. [Non prius in vtero Virginis caro concepta erat, & post modum diuinitas venit in carnem: sed mox vt Verbum venit in vtero, mox Verbum seruat propriæ virtute naturæ, factum est caro, & perfectus homo, id est, in veritate carnis & animæ rationalis, natus est per vterum virginis, vnigenitus Filius Dei. Vnde & vinctus præ participibus dicitur: sicut Psalmista ait: Vniuit te Deum, Deus tuus, oleo latine præconfortibus tuis. Vinctus quippe

quippe est oleo, dono videlicet Spiritus sancti: Sed præ copulationibus vinctus est, quia omnes nos, prius peccatores homines existimus, & postmodum per vocationem Sancti Spiritus, sanctificamur. Ipse autem qui existens Deus ante sæcula, per Sanctum Spiritum in vero Virgine homo conceptus est in fine sæculorum, ibi ab eo-
dem Spiritu vinctus est, ubi conceptus. Nec ante concep-
tus, & postmodum vinctus est, sed hoc ipsum de Spiritu sancto ex carne Virginis concipi, à Sancto Spi-
ritu vngi fuit. Non est sensus idem formaliter fuisse
vngi & concipi. Nam concipi proprie & formaliter est,
produci humanitatem; vngi verò est, accipere diuinita-
tem, quo veluti balsamo delibuta humanitas, fragrat.
Quare hoc ipsum fuit concipi quod vngi, quia conco-
mitanter utrumque simul factum est, nulla interposita
mora, ac ne instantanea quidem capidine interiecta.

Alcuinus lib. 3. de Trinit. cap. 11. [Nullatenus credi
debet, carnem Christi, sine diuinitate conceptam in
vtero Virginis, priusquam susciperetur à Verbo; sed
ipsum Verbum Domini, suæ carnis acceptione, concep-
tum: ipsamque carnem, Verbi Dei incarnatione concep-
tam, eandem carnem humanæ naturæ veram ha-
bere Dei filium, quia de Virgine, Verbum Deus natus
est. Idem habet egregie Ferrandus sub initium Episto-
le ad Secretorum alioque multos adducit Paulinus 14.
contra Felicem sub finem.

Consentiant, quotquot Christum ad finem Ange-
lici cum Deipara colloqui hominem factum, ac Deum
cum copulationem affirmant, quos infra referam. Nunc
locus sufficit ex ferm. 2. Guericci Abbatis de Annunc.
vbi Christum die salutæ ab Angelo Deiparæ imo (vt
postea addit) excepti antibus ab ea Angelici alloqui,
& scilicet præstiti consensus, conceptum Christum, his
verbis docet. [Hodie Verbum caro factum est, & habi-
tare cepit in nobis secundum regulam sanctæ fidei quam
Ecclesiasticorum dogmatum diffinitio tradidit nobis.
Fratissime namque tenet & nullatenus dubitat Ecce-
lesiæ carnem Christi non prius conceptam, quam à Ver-
bo susceptam: sed ipsum Verbum Dei, carnis acceptione
conceptum, carnemque, Verbi incarnatione concep-
tam. Hodie itaque sapientia edificare cepit sibi do-
mam corporis nostri in vtero Virginis, & ad ædifican-
dam unitatem Ecclesiæ, angularum lapidem de monte
sine manibus abscedit, dum sine opere humano, de
potere Virginali carnem sibi nostræ redemptionis nobis-
parat. Ab hoc ergo die, Dominus virtutum nobis-
susceptor noster, Deus Iacob: quia hodie Domini
est assumptio nostra, vt inhabitet gloria in terra nostra.]

Significatio de Circumstantiis effectiois Christi.

241. Itaque indubitatum esto, idem fuisse momen-
tum quo viraque substantialis actio ad Christi com-
pactionem pertinet, primùm extitit: ac proinde me-
rito constitutam à nobis fuisse, easdem esse utriusque
illius actionis circumstantias. Comprehenduntur au-
tem vulgato versu, quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur
quomodo, quando. Eas igitur sigillatim percurrere, & quæ
sum de illis tradita sunt recollere, ac quæ supersunt ad-
iungere, operæ pretium videtur, ne vlla prorsus tam
boni doni particula nos prætereat; & vt diligentiam
quam in rebus naturalibus, & plerisque nullius mo-
menti materiis, vnde cumque rimandis & circumspi-
ciendis adhibemus, circa tam diuinum opus non præ-
summittamus.

Quis?

242. Denotatur hac voce causa efficiens, eiusque
conditio. Quæ sit hoc loco causa efficiens, iam præmi-
ssimus. Nam principalem causam vniõis hypostaticæ,
existimus esse Deum solum. Instrumentariam verò sta-
tuimus esse Deiparam, quæ item fuit principalis causa

vniõis naturalis inter partes physicas essentielles. Nam
quamuis aliæ nonnullæ actiones ad eam præparatoriæ,
quia momento & supra naturalem ordinem ac cur-
sum factæ sunt, indiguerint indebito Dei concursu
nec ad eas Deiparam propter modum quo fiebant con-
currere potuerit principaliter; tamen ad ipsam vniõ-
nem substantialem, quæ ex se est actio momentanea,
positæ illis aliis actionibus miraculo editis, Deipara
principaliter per solam vim suam naturalem communi
concursu adiutam, potuit concurrere. Et ita factum
oportuit, vt non minus causa Christi esset, quam matres
ceteræ sint causa filiorum suorum.

Cum autem de Deo prout hic habet rationem cau-
sæ efficientis, nihil occurrat annotandum, Deiparæ ta-
men coeffectricis causæ, & maiorum eius conditio non
est prætermittenda. Attingendum ergo obiter est, qua-
lem filio suo Deus matrem delegerit. Optimè id com-
plexus videtur S. Bernardus hom. 2. super missus est
sub initium, cum ait. [Factor hominum, vt homo fie-
ret, nasciturus de homine, talem sibi ex omnibus de-
buit deligere, imo condere matrem, qualem & se de-
cere sciebat, & sibi nouerat placiturum. Voluit itaque
esse Virginem, de qua immaculata immaculatus proce-
deret, omnium maculas purgaturus. Voluit & hu-
mitem, de qua mitis & humilis corde prodiret, ha-
bitum in se virtutum necessarium omnibus, saluberrimum-
que exemplum ostensurus. Dedit virgini partum, qui
ei iam ante & virginis inspirauerat votum, & hu-
militatis prærogauerat meritum. Alioquin quomodo
Angelus eam in sequentibus gratia plenam pronun-
ciat, si quippiam vel parum boni quod ex gratia non
esset, habebat? Vt igitur quæ sanctum sanctorum con-
ceptura erat pariter & paritura, sancta esset corpore,
accepit donum Virginitatis; vt esset & mente, accepit
& humilitatis. His nimirum virgo regia, gemmis or-
nata virtutum, geminorque mentis pariter & coporis
decore præfulgida, specie sua & pulchritudine sua in
cœlestibus cognita, cœli ciuium in se pronocant as-
pectus, ita vt & Regis animum in sui concupiscentiam
inclinaret, & cœlestem nuncium ad se de supernis
educeret.]

Et poterat quidem Deus è mulieris inquinatæ ac
peccatricis substantia, perque maternam eius coopera-
tionem, corpus nitentissimum & purissimum Christi
filij sui efformare. Tamen decere se censuit, è matre
purissima concipi. Vtrumque egregie prosequitur S.
Anselmus lib. de conceptu Virginali, sic concludens
cap. 18. [Quamuis ergo de mundissima Virgine Filius
Dei verissimè conceptus sit, non tamen hoc ea neces-
sitate factum est, quasi de peccatrice parente iusta pro-
les rationabiliter generari per huiusmodi propaga-
tionem nequiret: Sed quia decebat, vt illius hominis con-
ceptio de matre purissima fieret. Nempe decens erat,
vt ea puritate qua maior sub Deo nequit intelligi, Vir-
go illa niteret, cui Deus pater vnicum filium suum,
quem de corde suo æqualem sibi genitum, tamquam
seipsum diligebat, ita dare disponebat, vt naturaliter es-
set vnus idemque communis Dei Patris & Virginis fi-
lius; & quam ipse filius substantialiter facere sibi matrem
eligebat, & de qua Spiritus sanctus volebat, & operaturus
erat, vt conciperetur & nasceretur ille de quo
procedebat.] Per hæc exponendum est quod idem S.
Anselmus l. de quatuor virtut. B. Mariæ cap. 7. diti-
culè ait, non potuisse Verbum ex alia Virgine quam ex
B. Maria carnem fieri. Quod enim ex loco adducto li-
quet, non potuisse sumit, pro eo quod est, non decessisse.

Cur semina adhibita ad Christi procreationem, causæ variæ ex PP.

243. Poterat item Deus filio suo concinnare huma-
nitatem absque Virgine. Non dico prorsus absque ea,
quamuis

quoniam enim & hoc poterat, tamen dedecerebat ut probat S. Anselm. l. de concept. Virg. c. 1. dico igitur abique ea, id est ea non nisi materia iter se habente, & vel dormiente, vel ignara, sed noluit. Causam optime tradit Gubelmus Patmus ad c. 1. Cantic. sic scribens. [Incarnandus Dei filius ex virgine, prae-misit ad eam vnum ex familiaribus suis, ut auriculam eius reuelaret, & arcano quod absconditum fuerat à saeculis & generationibus, reuelato, consensum & cooperationem eius flagigaret. Quippe nolebat omnipotens, suae incarnationis miraculum operari in ipsa, non cooperante ipsa; nec carnem volebat sumere ex ipsa, non dante ipsa. Itaque non tantum ex ipsa carnem suscipere volebat, sed etiam ab ipsa. Non sic olim, non sic, quando immisit soporem in Adam, ut de corpore nascentis tolleretur, unde illi mulierem formaret. Non enim missus est sopor in Virginem, sed missus est Angelus à Deo ad Virginem vigilem, ut illam tanti mysterij consciam redderet. At & hoc patrum esse indicavit ad futuram matris suae gloriam, si arcani sui tantum redderet consciam, sed etiam reddidit cooperatricem & magistram. Et licet alias sublimius videatur, istus doceri per vñctionem, quam foris per signa, tamen sublimius fuit, & intus inungi, & foris doceri per nuncium. Nisi forte putes ignaram fuisse mysterij, quod intus per fidem operabatur. Spiritus sanctus eam intus ungebat, Angelus autem reue-labat. Per fidem cooperata, & incarnato ex se Verbo, carnis substantiam de sua carne, credendo dedit. Quomodo crederet sine predicante, aut quomodo praedicaret Angelus nisi mitteretur? Credidit, ut opponeretur mortiferae fidei primae mulieris, salutifera fides secundae. Siquidem fides Euae venenum, fides Mariae antidotum fuit. Denique per filium Euae, quae mentienti diabolo credidit, mors intrauit in mundum: per fidem vero Mariae, quae Angelo Euangelizanti assensit, vita mortem occisura, intrauit in mundum. Tantum valuit ad malum fides Euae, ut cunctis hominibus mortem propinaret; & tantum valuit ad bonum fides Mariae, ut electis omnibus mortem mortis generaret. Cre-dendo enim concepit vitam nostram, quae ait. *Ero mors tua, o mors.* Quod si peccatrici mulieri veraciter dictum est *fides tua te saluam fecit*: & secundae Virgini potest dici *fides tua te gravidam fecit*. Notanda verò & distinguenda in his causae duae, operans, & cooperans. In emundatione illius peccatricis, emundantis Domini pietas, causa fuit operans: fides verò eiusdem mulieris, causa fuit cooperans. In conceptu virginali, quo Deus concipiebatur, concipiendi, virtus altissimi obumbrans, causa fuit operans; fides verò Virginis, causa cooperans.]

244. Ad alia item pleraque inuit Christi ex muliere procreatio, ut docet in hunc modum S. Cyrillus l. 1. penultim. cap. 1. [Erat non impossibile omnipotenti illi verbo, ubi statuisset propter nos fieri secundum nos, si generationem ex muliere refugeret, sibi extrinsecus ac propria virtute corpus formare, ut procul dubio in Adam primo parente factum dicimus: *Acceptit enim Deus puluerem, inquit, de terra & formauit hominem.* Sed quia id perfidis hominibus calumniari volentibus Incarnationis mysterium, pro occasione futurum erat, & ante ceteros impiis Manichaeis, quos subinde te metueret dicis ne in eos scilicet qui sanctam Virginem Dei genitricem dicunt, insiliant, quasi asserant Verbi incarnationem in sola specie factam; idem necessarium fuit, ut per humanae naturae leges pergeret. Et quia id illi propositum erat, ut se verè hominem factum omnibus demonstraret, apprehendit semen Abraham, & ad eam ipsam rem beata Virgine media interueniente, similiter ac nos participauit carne & sanguine. Neque enim aliter licebat nobiscum fieri Deum. Vtilissima autem & alia quoque ratione his qui versantur in terris, Verbi Incarnatio sine humanatio fuit. Nisi enim similiter atque nos secundum carnem fuisset natus, nisi

similiter participasset ipsam, numquam hominis naturam criminibus in Adam contractis aboluisset, neque à nostris corporibus corruptionem repulisset, neque maledictionis illius potestas desisset, quam primi feminae illam dicimus, cui dictum est; *In tristitia paries filios.* Sed hominis natura quae in Adam inobedientiae morbo laborauit, nunc in Christo grata facta est, per illam ipsius ad omnia obedientiam. Scriptum est enim: *Sicut per inobedientiam vnus hominis, peccatores constituti sunt multi; ita per obedientiam vnus hominis, iusti constituentur multi.* Subiacuit Adam illi maledicto: *Terra es, & in terram ibis*; acquirit in Christo ut calcare possit mortis laqueos, & quodammodo aduersus mortem tripudiare, illud propheticum dicens: *Vbi est mors victoria tua? Vbi stimulus tuus inferni?* Facta est maledicta, ut dixi, sed id quoque euacuatum est in Christo. Itaque dictum est ad sanctam Virginem, ipsa Elisabeth in spiritu prophetae: *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.*

Insuper aduertendum est, quod plerique PP. obseruauerunt, non abs te Deum voluisse Christum suum sic fieri ex muliere. Nam sic decuit honorari vtrumque sexum. [Deum cum liberat (ait S. Aug.) non partem aliquam liberat, sed totum liberat, quod forte in periculo est. Sapientia ergo & virtus Dei, qui dicitur vni-genitus filius, homine suscepto liberationem hominis iudicia autem liberatio, in viroque sexu debuit apparere. Ergo quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, consequens erat ut feminae sexus liberatio hinc appareret, quod ille vir de femina natus est.] Ita ille q. 11. ex 83.

Par item erat inde salutem nostram repeti, unde clades initium sumplerat. Frequenter id tradunt Patres S. Irenaeus lib. 5. cap. 3. 1. [Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum de muliere. Neque enim iuste victus fuisset inimicus, nisi ex muliere homo esset, qui viceret eum. Per mulierem enim homini Dominatus est ab initio, semetipsum contrarium statuens homini. Propter hoc & Dominus; semetipsum filium hominis constituit, principalem hominem illum, ex quo ea quae secundum mulierem est plasmatio facta, in semetipso recapitulans, ut quemadmodum per hominem victum descendit in mortem genus nostrum, sic iterum per hominem Victorem ascendamus in vitam.]

Iustinus in dialogo cum Tryphone. [Homo natus est de Virgine, ut per quam viam fraude serpentis subintravit inobedientia, per eandem sequeretur venia. Cum enim integra Virgo esset Eua, concepto Verbo serpentis, inobedientiam mortemque peperit; at Virgo Maria postquam concepit fidem cum gaudio, affectu sibi Gabriele laetum nuncium quod Spiritus Domini ei superueniat, & obumbraret ipsam virtus altissimi, & ideo quod ex ea nascatur sanctum, esse filium Dei, respondit: *Fiat mihi secundum Verbum tuum.* Ex hac natus est hic, de quo tot Scripturas loqui docuimus per quem Deus & serpentem illum & similes eius Angelos hominibus destruit: penitentibus verò & credentibus in eum, absolutionem à morte concedit.]

S. August. de ago. Christ. cap. 21. [Dominus Iesus Christus qui venerat ad homines liberandos, in quibus & mares & feminae pertinent ad salutem, nec mares fastidiuit, quia matrem suscepit; nec feminas, quia de femina natus est. Huc accedit magnum Sacramentum, ut quoniam per feminam nobis mors acciderat, vita nobis per feminam nasceretur; ut de vtraque natura, id est feminina & masculina, victus diabolus cruciaretur, quoniam de ambarum subuersione latabatur; cui parum fuerat ad penam si ambae naturae in nobis liberarentur, nisi etiam per ambas liberemur.]

245. S. Anselmus lib. 2. cur Deus homo cap. 8. Cum congruentias mysteriorum quas proferte possumus, dixisset

distulit vocati à fidei hostibus, *pieturas super nubem*, subdit. [Pingi igitur non super fictam vanitatem, sed super solidam veritatem; & dic quia valde conuenit, vt quemadmodum hominis peccatum, & causa nostrae damnationis, initium sumptit à femina: ita medicina peccati, & causa nostrae salutis, nascatur de femina: Ac ne mulieres desperent se pertinere ad sortem beatorum, quoniam de femina tantum malum processit, oportet vt ad reformandam spem earum, de muliere tantum bonum procedat. Pingi & hic; Si virgo erat, quæ causa fuit humano generi totius mali, multo magis decet vt virgo sit, quæ causa erit totius boni. Hoc quoque pingi: Si mulier quam fecit Deus, de viro quoque facta est: de Virgine conuenit valde, vt vir quoque qui fuit, de femina, sine viro fiat, de Virgine.]

S. Bernardus serm. 2. super missus est. Instat tempus quo iam tollatur opprobrium, nec habeat vir quid causetur aduersus feminam: qui vtique dum se impudenter excusare conatur, crudeliter vicem accusare non conatus est dicens; *Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno & comedi*. Propterea curre Eva ad Mariam, curre mater ad filiam; filia pro matre respondeat, ita matris opprobrium auferat: ipsa patri pro matre satisficiat: quia ecce si vir cecidit per feminam, iam non erigit nisi per feminam. Quid dicebas, o Adam? *Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi*. Verba multa sunt hæc, quibus magis augeas quam delectes culpam. Verumtamen sapientia vicit malitiam, cum occasionem venie, quam à te, Deus interrogando eligere tentauit, sed non potuit, in thesauro inefficacis sue pietatis inuenit. Reddiderit nemp: femina pro femina, prudens pro facia, humilis pro superba, quæ pro ligno mortis, gustum tibi porrigat vitæ; & pro venenoso cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni. Mata ego iniquæ aculationis verbum, in votum gratiarum actionis, & d. e. *Domine, mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitæ, & comedi: & dulce fuit mihi super mel ori meo, quia in ipso viuificasti me*. Ecce enim ad hoc missus est Angelus ad Virginem. O admirandam & omni honore dignissimam Virginem! o feminam singulariter venerandam, super omnes feminas admirabilem, parentum reparatricem, posteriorum significatricem!

Multa his paucis in hanc rem complexus est S. Maximus hom. 6. de natali Domini. [Nascitur itaque Christus ex Maria, vt & sexus feminæus hominem daret, & Deum proderet integritas virginalis. Nascitur Christus ex femina, vt sicut Adam, decipientem per Eam diabolum non potuit præcauere, ita diabolus aduentum per Mariam Deum, non deprehenderet esse præsentem. Parturit igitur femina salutem mundi, vt quæ extiterat fomes iniquitatis, fieret ministra iustitiæ, & per quam mors sibi in hunc mundum aditum præfecit, per eam ad nos vita haberet ingressum: Atque vt ostenderet creator humani generis, vtriusque se semini curam habere, & vtrumque se velle saluare, vir nascitur, & procedit ex femina; quatenus aduerteremus nullam esse apud Deum inter virum ac feminam in percipienda salute distantiam.] Commendatum item esse studium castitatis, per naturam ex hac matre, quæ simul Virgo, præmiserat ibidem hom. 3. in fine. Non modò autem concipiendo & post partum, sed in ipso etiam partu fuisse Virginem latere contra quosdam probat Goffridus serm. 4. de nativitate. Cur hanc Virginem, in flore iuuentutis, non atate proveciorem concipere Christum, voluerit Spiritus sanctus, pulchre prosequitur S. Ambrosius, serm. 63.

Ad calumnias de matre plebeia, & filij ex ea sordibus.

246. Ex matre potior, humilis & plebeia sortis fabro

desponsata, nasci voluit quod cum despicatui haberet Iulianus Apostata, ita retunditur à S. Cyrillo lib. 6. aduersus eum ad t. 11. [Imaginarium sapientem virum agis o strenue, & quod nos magnificamus, id etiam Deum putas magnificare. Ignoras autem omnino, quantum inter sit, & quantum diuina gloria excelsa sit, quamque sint cogitationes nostræ angustæ. Nam oportebat omnino Iesum existentem Deum, curam habere ne videatur hominibus gloria minor, & desiderare nobiscum momentaneas has gloriolas, & parua dimittens prosperitates pompæque vanas: quomodo non melius erat illi omittere dispensationem, & non fieri nobis similem hominem, quum æqualem habeat cum patre thronum, summa gloria decorus, & diuinis dignitatibus conspicuus? Igitur si quippiam videtur arguendum & dicendum, cur non potius regis cuiusdam terreni appellatus est filius, & natus est ex regina matre, secundum carnem scilicet? Reprehendat obiter etiam, quod & homo factus est, & exinanivit semetipsum, forma serui accepta. Nam si omnino ignobilitas grauis, & intolerabilis ei fuisset, quum tempus & res ipsa id postularent, melius vtique fuisset dispensationem non ferre: sed erant vt Deo humana omnino nihil, & etiam terreni regni amplitudo res parua ei erat, quamuis à nobis summis honoribus celebratur. Vnde & quando cum Pilato loquebatur, summam gloriæ suæ eminentiam manifestabat dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo*. Quo circa quare increpas eum qui secundum naturam existit Deus, quod voluerit etiam exinanitionem dispensatiue pati: quamuis nemo dubitet quod in tantum sapientia Dei sumus inferiores, quantum & natura minores.]

Bacchantes in Christum, occasione huius causæ suæ Manichæos, & sordes (vt blasphemabant,) matris concipientis & patientis, refundentes in prolem, sic arguit S. Augustinus. l. de 5. hæresibus cap. 5. [Deus erat: homo factus est; suscepit humanitatem, non amisit diuinitatem, factus humilis, mansit sublimis: natus est homo, non destitit esse Deus: natus est paruulus, latens magnus: Qui libenter amplectitur Deum natum, non horreat Virginis partum. Dicit tibi Deus creator hominis, filius hominis, quid est quod te permoet in mea nativitate? Non sum libidinis conceptus cupiditate. Ego matrem, de qua nascerer, feci: ego viam meo itinere præparavi atque mundavi. Hanc quam despicias Manichæe, mater mea est, sed manu fabricata est mea. Si potui inquinari cum eam facerem, potui in illa inquinari cum ex ea nascerer. Sicut transitu meo, illius non est corrupta virginitas; sic & mea non est ibi maculata maiestas. Si Solis radius, cloacarum sordidities desiccare nouit, eis inquinari non nouit: quanto magis splendor lucis æternæ, in quo nihil inquinamenti incurrit, quocumque radiauerit, mundare potest, ipse pollui non potest. Stulte, vnde sordes in Virgine matre, vbi non est concubitus cum homine patre? Vnde sordes in ea, quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo est perpeffa dolorem? Vnde sordes in domo, ad quam nullus hospes accesserit? Solus ad eam Dominus & fabricator eius venit; vestem quam non habebat, induit, eamque sicut inuenit, clausam reliquit. Sicut ille natus est solus inter mortuos liber, sic iustæ ex qua natus est matris pudor, solus est integer. Eva inobediens meruit poenam. Maria obediendo consecuta est gratiam. Illa gustando prohibitu, maledicta: hæc credens Angelo, est benedicta. Illa nobis mortem contulit, hæc Virgo vitam nobis peperit. Quid agis Manichæe? Christianum premis, non Christum defendis. Taceat immunda vanitas, quia munda nata est diuinitas.] Hac de re pluribus cum de Deipara in Dyptichis Marianis.

Obiter

Obiter de Christi maioribus.

247. Præter causam efficientem proximam, interueniunt quoque remotæ; nempe maiores Christi per Virginem. Sed de illis nihil hoc loco; præter illud quod à S. Hieronymo Matth. 1. & ab aliis notatum est, nempe voluisse Christum, quosdam maiores habere inglorios & infames; Nimirum ut disceremus nobilitatem contemnere de quo pulchre Blesens. epist. 3. verbis illis. [Quid inter parentelas hominum variando distinguas? Ab vno patre descendimus vniuersi, & singuli. Certè speciosus forma præ filiis hominum Christus Iesus, de quo scriptum est, quia *vir nobilis est in portu eius*, cuius nobilitatem & generationem Prophetæ non sufficit enarrare, & qui vnicus nostræ generositatis est auctor; de iustis, & iniustis, de magnis & humilibus carnem traxit. Nam & agnos paschalis iuxta 70. interpretes, de ovibus & capris assumbatur: in quo manifestissimè vides, quod apud Christum, omnis fortuna, omnisque conditio acceptatur.

Notandum tamen cum S. Paulino epistola 10. nobiles fuisse. [Ipsius (inquit) Domini ortum, præter illum à diuino fonte fluentem, etiam istum quo filius hominis esse dignatus est, Euangelistæ duo, numeratis ab initio maioribus ordiuntur, diuersam utroque scriptore corporei sanguinis venam, pari fide & dignitate referente: quia dignum erat, ut vnigenitus Dei, & primogenitus totius creaturæ, atque vniuersi corporis caput, etiam in generis corporei dignitate primatum teneret. Ut vnus in celo Dei filius, ante sæcula ineffabili natus exordio, etiam in terris illustrium titulum sibi apices vendicaret; Regum pariter & sacerdotum, (ut duo testantur authores) clara progenies.] De immediatis Christi maioribus SS. inquam Iohanno & Anna, multa coacervarunt Spinellus in opere de Throno Dei c. 18. & Castro in histor. Deiparæ c. 1.

Quid, circumstantia secunda.

248. Hæc vox, ut sit verè circumstantia, designare debet rei conditionem aliquam: quæ hic non videtur posse proferri alia, quam sexus Christi masculinus. In virili namque sexu assumptam fuisse à Dei Verbo humanitatem nostram, tam exploratum est ex Evangelio, ut probatione opus non sit. Decuisse autem ita fieri, nec fuisse congruum ut sexus feminæ assumere-tur, euincunt planè rationes illæ quinque quas Tole-tus in cap. 1. Lucæ annot. 82. proposuit; nempe quod cum ruinæ nostræ ac exilij causa vnica immediata, fuerit Adamus; (nam Eva sola peccante non cecidissimus originaliter, ut probat S. Anselmus l. de concept. Virg. c. 9.) convenientissimum fuit inde prodire reparationem, vnde clades acciderat; hoc est à viro. Item quod Christus caput sit Ecclesiæ, & sacerdos ac Pontifex summus, atque magister, cuius partes sunt Ecclesiæ docere, congregare discipulos, aliæque præstare à sexu femineo aliena. Decebat denique, ut qui filius erat Patris quoad diuinitatem, similem filij, non filie denominationem acciperet in humanitate, ut vitaretur confusio.

Nemo autem fuit adeò infans, ut huic veritati obstreperet. Nam quod apud Anastasium cap. 3. *de virg. in fine*, damnantur qui dixerint in Christo fuisse maris ac femine naturam, non est referendum ad sententiam alicuius qui ita deliravit & Christum fecerit androgynum: (id enim nemini vquam venit in mentem:) sed referendum est ad calumniam Seuerianorum, qui ut rubore perfunderent Catholicos geminæ in Christo naturæ assertores, nequissimè ac fœdissimè illis vnicuique proprias notationes subijciebant, quod breuiter accipe ex eodem Anastasio libri eiusdem cap. 10. [Testor charitatem vestram, Seuerianos,

quando audiunt in Christo hypostasēs; hypostasēs, nisi fallor, facultatum possessionem seu fortunatum intelligere: Eaque de causa animo intrepido, & impetuerito eas prædicare & confiteri. At verò quando audiunt naturam, turpia quædam & absurda animo efformare, v. pote partes, quæ virorum atque mulierum corpora constituunt, quamobrem vocem hanc auerari, quasi in Sarracenorum disciplina instituti essent. Nam & isti, cum Dei conceptionem & natiuitatem audiunt, de repente nuptias & semen, carnalemque coniunctionem somniantes blasphemant. Etenim, si Seueriani aliter effecti sunt, quæratione cum corpus Domini nominant, plurimæque & diuersas appellationes pius fœdissimas, indignas, alienasque etiam ab Angelica natura recipiant, solam naturæ appellationem in Deo respuunt. Non igitur spurcissimi hi hæretici, non alij vlli, sexum in Christo alium quam masculinum asserunt. Scire tamen de more Rupertus lib. 1. de oper. Spiritus sancti. cap. 1. 3. Christo aptat illud, *masculinum & feminam creauit eorum* masculinum interpretatur, Verbum; feminam verò, humanitatem.

Vb, alia Conceptionis Christi circumstantia.

249. Locus concepti Christi, vel est communis & externus Deiparæ, vel proprius & matris internus; ea videlicet pars matris corporis, quæ tanti mysterij, & ut S. Damasc. pulchre dixit, tot miraculorum officina fuit. Priorem locum, S. Lucas. cap. 1. docet fuisse, Galileæ urbem Nazareth: nam ibi facta est allocutio Deiparæ per Angelum; in cuius clausula perfectum est hoc mysterium. Delectæ ad id regionis, & urbis illius, causas nonnullas ex notationibus nominum profert Tole-tus in c. 1. Lucæ annot. 49. & 50. Certe porò traditione docemur, cubiculum in quo res tanta gesta est, & Verbum caro factum, esse illam ipsam ædem sacram, quam Laureti in Piceno etiam nunc videre licet aduocatum Angelico ministerio, ut fuscè referunt qui sacre illius ædis historiam mandarunt literis, Ricca, Tursellinus, & alij; itemque Canisius lib. 5. Mar. c. 15. Gretelius l. 2. de peregr. c. 3. Bonif. lib. 1. histor. Virg. cap. 4. Spinellus de templis Deiparæ, & Bronius anno 1300. n. 25. Nec est de hoc Christi concepti loco inter Catholicos controuersia; rigantur licet hæretici, & qua solent ceruicofuturate, in contrarium obfirmantur.

Somnium de Christo non in vulua conceptio.

At circa locum immediatum, siue Deiparæ internum, nonnulli Catholici, specie Christi honorandi, recessere ab aliis, negantes Christum conceptum esse in vtero seu matrice B. Virginis; affirmantes autem, conceptum fuisse in parte matris vicina cordi. Ita censuisse iam olim videntur nonnulli apud Damascenum 4. fidei c. 15. *sub fine*, fabulantes Christum à matre editum fuisse per latus. Sæb sæculi autem superioris initium, Petrus quidam Lucensis, Canonicus Regularis, causatus honestatem mysterij maiorem, & Christi dignitatem ac honorem, Manuæ de suggesto tradidit, Christum in parte matris, vicina cordis, esse conceptum sicque cuidam piæ femine, à qua id ipse didicisset, reuelatum affirmabat. Scilicet hoc deerat parellæ operculum. Nam præter illa reuelatio, si non fuit merum mendacium muliebre, apertè fuit dæmoniaca impostura: cum disertè Esaias c. 7. prænnunciavit, Virginem in vtero concepturam; idque Angelus apud Lucam cap. 1. confirmat, dicens Virgini, *ecce concipies in vtero*.

Ertoneæ autem & insulsæ, Petrus ille, vocem *otēsi* detorquebat in alienum sensum; dicens, eo nomine designatum fuisse ventrem superiorem, seu thoracem, cuius pars sit ea præter illa pectoris canitas. Fancique quod Iustinia 1. Ioan. 1. v. 1. nam, 51. obseruat, apud Hebræos voces quædam vterum significantes, tam masculij

colli quàm femina viscera denotare. Sed præterquam quod huiusmodi interpretationis figmento, concellitur verborum & Prophetarum & Evangelistarum proprietates, nullibi in pectore humano propè cor, cernitur cautitas excipiendo seu idonea. Eaque gratis admissa, adiungendum necessarium fuisse perpetuum miraculum per totum nonimestre, ut impediretur suffocatio Deiparæ per fetum pectori appositum. Deinde cum B. Maria inuenta esset in utero habens, Ioseph cum nollet eam trahere, voluit oculis dimittere, ratus gravidam ex intumescente utero. Quod si non verus, ordinatio conceptionis officina, sed commentitia illa cautitas cordis vicina intumesceret, non venisset B. Virgo in suspitionem adulterij, ob quod homo iustus, veritus participare & ratum habere eius peccatum, de illa dimittenda debuisse cogitare; sed visa esset extraordinarius timore agra; nec ob sceleris suspitionem dimittenda, sed ob morbum fouenda & retinenda, iudicandaque in charitate. Vterus ergo Virginis in quo Christus conceptus est, is planè fuit qui passum verus dicitur; idque Romæ aduersus illum Petrum fuisse declaratum, prodit Mantuanus tract. de Christi conceptione; in cuius opusculi calce, addit, ipsum quidem Petrum quod pertinacia defuisset, ab hæresis nota abesse immunem; dogma tamen quod improvidè prodiderat, fuisse damnatum. Se assuile damnationi, ait Cæteranus 3. p. q. 3. art. 5.

Nullam Christo dedecus ex conceptione in vulva matris.

350. Frustra verò Petrus ille refugiebat Christi dedecus ex conceptione in tali loco, ex conceptione verò in corde vel circa cor matris, Christi maiorem honorem obredebatur. Nam ut scitè dixit Basilus Seleuciensis 39. [Quis modelliam Deo obiecitabit? quis scilicet nescio nomine mendicitatem, per quam ecclesiam regiam & dimitas parare licet, illi probro vocetur. Quid autem qui superstitiosa religione laborant, trepidant timore, ubi non est timor, ne quid quod agnoscatur, Deus patiatur; cum passiones, hominum sine pulsione medicatur, ac ideo credere refugunt, Dei licentiam generationem, ventri mulieris esse concreta? Hoc Deo honorificentius hoc modo magis impatibile demonstratur, quod & patibili celatus sit corpore, & quod dignitatis impatibilitatem ostendat. Si enim Solis huius, cum sordentia fetentiaque loca contingit, nullius inquinamenti contagione puritas inficitur; quomodo non magis Sol iustitiae, in inclitam edigens Virginem, & eam per sanctum corpus delictum, impatibilis in ipso persistit, ut Deo dignum est?] Similitudine S. Chrysostomus in calce homiliarum de die natiuitatis Domini à Pantino editæ.

Nullam ergo hic reipsa interuenit probum, nullæ foedæ, iuxta illud Fulgentij ferm. de laud. S. Mariæ ex parto Saluat. [o coniunctio sine sordibus facta, ubi matris sermo est, & vxor auricula. Quin etiam ut rectè contra Marcionem de hac ipsa & aliis Christi ignobilioribus & pusillitatibus blaterantem, aiebat Tertullianus lib. 2. contra Marc. cap. 27. [Deus vim maiestatis, intolerabilem vique humanæ mediocritati, humilitate temperavit, sibi quidem indigna, homini autem necessaria, & ita iam Deo digna, quia nihil tam dignum Deo, quàm salus hominis.] Rectè item aduersus Heluidium Hieronymus. [Iunge si libet & alias naturæ concumelias, nouem mensibus verum in foletem, fastidia, partum, sanguinem, pannos.] Hæc sunt ordinarij partuum dedecora & probra, ex abstracti personæ addensata, quamvis à conceptu & veri gestatione ac partu Virginis, exularint. Sed perge Hieronymus. [Ipse sibi describatur infans, regimine membranarum solito conuolutus. Ingerantur dura

Theoph. Raynaldi Christum.

præsepia. Vagitus partuli, octauæ diei circumcisio, tempus purgationis, ut probetur immundus. Non erubescimus, non silemus. Quanto sunt humiliora, quæ pro me passus est, tanto plus illi debeo. Et cum omnia replicaueris, cruce nihil contumeliosius profertes, quam profitemur, & credimus, & in qua de hostibus triumphamus.] Expressit apertè Hieronymus, insignem Tertulliani dilpurationem aduersus Marcionem l. de carne Christi cap. 4. & lib. 3. contra Marcio. c. 1. iure verò Callianus lib. 2. cap. 3. in fine, ex eo quod Deus, ad hæc ut nobis videretur, dedecora se abiecerit, concludit angeri in nobis debere, non imminui venerationem & affectum erga Christum, quia maximum vique & immanissimum scelus est, ut ideo apud nos minus honoris habeat, quia plus amoris impendit. Nec dissimilia S. Gregor. 29. mor. cap. 1.

Quare immensam quidem Dei in subeundo femineo utero dignationem admirari ad stuporem par est iuxta illud Ruperti l. 1. de oper. Spiritus sancti. cap. 14. [Cæterum si ad magnitudinem dignationis respicias, nihil mirabilius inter omnia quæ facta sunt; siue in cælo, siue in terra, quàm id quod Deus dignatus est concepi vel nasci de femina. Nec enim adeò miramur, quod omnipotens Virgini conceptum vel partum dare potuit; mirari autem multo maxime simul & venerari debemus, quia tantus hoc voluit, quia femineum Deus Dei filius, Deus Dei Spiritus verum non horruit. Non horruit, inquam, Verbum Dei, Verbum Deus quin femineæ carnis humori, quasi coagulatum se commisceret.] Igitur magnam quidem, & si per vires liceret, immensam tantæ demissionis ad Virginis vsque verum, admirationem concipere, Deumque ut cæcas femineæ uteri latebras componendo, promouere, dignum est; tamen admirationi iungendus amor, tantæ benignitati par.

Neque ex aduentu ad nos, per portam communem.

251. Hæc notanda quoque & expendenda, Petri illius correctori Baptiste Mantuano fuerunt, qui ut id hic obiter addam, specie honoris Christi, & maioris honestatis huius mysterij adductus, quod in Marcione damnat graniter Tertullianus, Christum, per matris pudenda prolatum, vel negat vel nimium insinuat se negare, dicens id certum non esse, cum potuerit Christus ex utero matris aliter ad nos prodire, & tamen dici natus ex Virgine. Nam & Verbum Dei dicitur natum ex Patre. Igitur liquet notationem vocis *natus*, in omni proprietate constitutam, non ferte prolationem ex utero per portam communem. Præterquam quod qui dicuntur Cæsones, hoc est qui secundo matrum utero eximuntur, nati earum dici possunt, etiam aliunde ad lucem venerint quàm per materna pudenda. Potest ergo Christus quoque, natus Deiparæ censeris, quamvis probroso illo exitu ad nos non venerit. Hæc dico, à Mantuano prolata esse non bene, & correctione, vel etiam abrasione egere. Nam quamvis nomen *matris*, non inferat necessarium partum per viam naturalem, ut bene notauit Aureolus in 3. d. 4. q. v. unica art. 5. sub finem, tamen vox *natiuitatis humanae*, in omni proprietate, fert eum quem dixi exitum ex utero eumque etiam multo expressius insinuat vox *pariendi*. Neque enim B. Virgo Luca 2. dicta fuisset Christum peperisse, nisi ut S. Hilar. lib. 2. de Trinit. loquitur, Christus communi lege, hoc est per genitalia, citra omnem tamen apertionem, prolatus esset. Id quod S. Hieronymus l. aduersus Heluid. perspicuè tradidit, nec non S. Augustinus 22. Ciuit. cap. 8. & Nazianzenus orat. 5. 1. ac Damasc. 4. fid. c. 15. Nec semel idem affirmat Tertullianus. Quamquam quod ait l. contra Valentianos cap. 27. eos inuexisse Christum in præpositis quæ-

E c tionibus

stionibus suppositum, id est per Virginem non ex Virgine editum, quia delatus in Virginem transeuntio potius quam generatorio more processerit, per ipsam, non ex ipsa; non matrem eam, sed viam passus. Hæc inquam video iuxta ea quæ habentur l. de præscript. cap. 49. accipi ita posse, ut ad hunc locum non pertineant, sed tantum ferant, Christum quasi aquam per fistulam, sic per Mariam Virginem transeisse, nihil inde vel accipientem, vel mutantem. Alibi tamen nec semet, disertè in hæreticis damnat Tertullianus, quod Christi per intacta matris virginalia prolationem, stultè erubuerint.

Positio Christi in matris utero, circumscriptiva.

252. Sed illud non minus insulsum & falsum circa Christi exitum ex materno utero dixit Mayronis in 3. d. 4. q. unica. art. 6. quod etiam ad conceptionem primam in utero de qua hic disputamus potius pertinet; nimirum idcirco Christum ex utero matris exeuntem, servasse matris integritatem, quia Christus in utero matris habuit ordinem partium in toto, non autem ordinem partium in loco, sicutque in utero definitivè, sicut est in Eucharistia. Quare exiens ex utero, quamvis haberet tantam quantitatem quantum alij pueri, tamen integram servavit matrem absque novo miraculo, quo duo corpora fuerint simul localiter; sed unum corpus fuit in alio definitivè, qui fuerat modus essendi Christi in utero. Hoc merito reprehendit Rubionius in 3. d. 4. q. 1. in fine, & videtur mihi sufficienter conuelli eo argumento quod ipsemet Mayo sibi objicit; nempe quod Christus in utero nutrirı possent: corpus enim definitivè locatum, & nutritionis & cuiusvis extense ac materialis actionis eliciendæ, incapax esset: Quam difficultatem non aliter dissolvit Mayo, quàm dicendo, relinquendam esse divinæ admirationi. At nemo non videt, has difficultates dissolvendi libertate, fas fore quæcumque sine aperta contradictione alieni occurrerint, facta comminisci. Promptum quippe erit, intortis in contrarium difficultatibus, se liberare, relinquendo eas divinæ admirationi. Fuit itaque Christus in matris utero, circumscriptivè & extensè ut & alij pueri. Hunc Christi in matris utero statum, pietatis miraculis refertissimum, aptissimè ad excitandum & fovendum pietatis nostræ sensum, expendit pluribus sacris commentationibus, fortissimus Christi pugil & invictus Christianæ fidei apud Iapones testis Carolus Spinola quæ ad calcem vitæ eius habentur.

Encomia uteri Virginis, ex Christo inibi concepto.

253. De sanctissimi huius uteri ob exceptum Christum summis præconiis, multa habet Dionysius Richel. lib. 1. de laud. Deip. art. 20. Ego nonnulla ex Patribus hic adducam. Ad rem quippe præsentem facit, quod Patres de tam sancta Dei arca dixerunt S. Iacobus in Liturgia, post multiplex *memento*, in dicta commemoratione Deiparæ, sic habet. Dignum est, ut te verè beatam dicamus Deiparam, semper beatam, & omnibus modis irreprehensam, & matrem Dei nostri, honorabiliorem quàm Cherubim, & gloriofiorem quàm Seraphim, quæ sine corruptione Deum Verbum peperisti. Te reuera Deiparam magnificamus. Tibi, o plena gratiæ, vniuersa creatura gratulatur, Angelorum cætus, & hominum genus, quæ es templum sanctificationis, paradysus spiritualis, Virginitatis gloria, ex qua Deus carnem assumpsit, & puer factus est Deus noster, qui est ante secula. Tuum enim uterum, thronum fecisti & tuum ventrem latiore, ac ampliore cælis ipsis reddidit. Tibi, o gratia plena, vniuersa creatura gratulatur. Gloria tibi.]

Origenes hom. 14. in Lucam, vocat sanctum uterum & omni dignatione venerandum.

Gregor. Nyss. orat. de nativitate. Dom. [o Beatum uterum illum, qui bonitatis præstantia, ad se traxit animi bona. In reliquis enim omnibus, vix animus purus, Spiritus sancti præsentiam capit: hic autem, caro sic Spiritus receptaculum.] Sensus est, idcirco quod Christus in matris utero formandus & excipiendus esset, ut Mater dignum tantæ prolis habitaculum effici mereretur, oportuisse ubertatem gratiæ propè immensam, conferri animæ.

Epiph. orat. de laud. Deip. ex Deiparæ personata loquitur. [Ego Virgo incorrupta, quæ in utero gestavi, effecta sum templum impollutum habitantis in me Verbi Dei nuptiarum expertis. Emanuelem gestavi in utero incorrupto, in ventre impolluto, similis effecta throno Cherubico: in qua caro factum est Verbum patris, qui Deus est initio carens: & licet inuisibilis, spectabilis tamen per dispensationem assumptæ carnis factus est. Non experta, nec cognoscens virum, peperit Deum, qui est ante secula, ipsum Christum. Nam etiam nunc sum virgo post partum, purior, si dicere licet, quàm antea.] His dictis, exclamat Epiphanius [o uterum impollutum, habentem circumlocum cælorum, qui Deum incomprehensum, in te verò comprehendens portasti. O uterum, cælo ampliorem, qui Deum in te non coarctasti. O uterum, qui cælum es septem circulis constans, & capax illis exitis. O uterum septem cælis sublimiorem atque latiore. O uterum, qui es octavum cælum, septem firmamentis celsiorem. O uterum, habentem inextinguibile lumen septies lucentis gratiæ.]

Mox iterat quod iam præmiserat, Deiparam scilicet ratione uteri esse thronum Cherubim: quibus alludit ad illa Gregorij Neocesar. verba orat. 2. de annunc. [Ipse cælestium omnium potestatum Dominator, ex omni creatura, te sanctissimam & ornatissimam elegit; & per sanctum, ac castum, purum acque impollutum ventrem tuum, fulgidissima margarita in salutem totius terrarum orbis progreditur: quoniam & tu sancta, omni humana natura gloriofior ac purior sanctiorque effecta es; ac nunc quidem candidiorem habens mentem, quous autem auro quantumvis probato, purificatum magis corpus: Ventrem verò, qualem Ezechiel vidit, & qualem recensuit, talia dicens: *Similitudo animalium super caput, quasi firmamentum, & quasi aspectus crystalli formidabilis, & similitudo throni super ea quasi aspectus lapidis Sapphiri: & super thronum, tamquam similitudo hominis, & quasi aspectus electri: & intrinsecus eius, velut aspectus ignis, per circuitum.* Peripicue igitur Prophetæ, natum ex sanctissima Virgine, in figura ac umbra cernebat: quem tu facta Virgo portare non posses, nisi omni gloria atque virtute pro tempore illo refulgeres.]

Andreas Hierosol. orat. in salut. Ang. [Benedicta tu, quæ cælestem thesaurum, in quo alij omnes sapientiæ & cognitionis thesauri sunt reconditi, in tuto virginitatis tuæ velar promptuario liberrimè complexa es. Verè tu benedicta, cuius venter, acervus quidam aræ, quoniam fructum benedictionis, spicam immortalitatis, Christum inquam, sine seminantis ac coloni opera perfectissimè produxisti, messem copiosam infinita millia congratulantium sibi de salutis nostræ operatione adduxisti.]

254. Cadit in hunc uterum, & ratione eius in Deiparam, corolla aut serti illustrius titulum, quibus Chrysippus presbiter orat. de Deipara *initia*, eam condecorat. [Aue gratia plena, Aue quæ vulvam adepta es præter naturam, vel ipsis cælis latiore, quando quidem per hanc comprehendisti eum, quem ne cæli quidem capiunt. Aue fons lucis omnem hominem illuminantis. Aue solis ortus qui nullum ferre potest occasum. Aue armarium vitæ. Aue quæ & hortus

nis patris. Aue quæ es pratum totius fragrantie Sancti spiritus. Aue radix omnium bonorum. Aue speciem gemme omne pretium excedentis. Aue vitis, uvas pulchras producentis. Aue nubes pluuie, potum animis lactatim exhibentis. Aue quæ es puteus semper uiuentis aquæ. Aue quæ es rubus ardens igne Spirituali, nunquam tamen aduertis. Aue porta clausa, soli regi aperta. Aue mons, unde lapis angularis abscissus est sine manibus.]

Proculus pereleganter hom. de Christi nativitate. t. 6. Conc. Ephes. cap. 7. de hac spiritali paradiso Adami secundu[m], hac vitarum inter se naturarum officina, sic loquitur. [O venter, in quo communis libertatis Synagoga confecta est: o vtere, in quo anima aduersus mortem sabrefacta sunt: o aurum, ex quo nature conuersione semine exortus est: o templum, in quo Deus aeternum non demittens, sed cum, qui est sacerdos se credendum ordinem Melchisedech, induens, nostri misericordia, Verbum caro factum est.]

S. Ambrosius in inflit. Virg. cap. 14. vterum Deiparæ, cum aliis laudibus ornatum, veluti granarium descriptum, e quo educitum sit mundo vniuerso pascendo graminum optimum. Sic enim habet. [Venter tuus sicut arum tritici immittit inter lilia, quod continens sibi sit in omnibus Christi ortus ex Virgine. Sicut victores fellei acularium præhorum, strenuorum vitorum doctoris torquibus honorare cerices: ita ingum nostrum liliis, ut fidelium colla virtutis insignibus coronaret. Vter autem alius ille Mariæ, crater cornatilis, in quo est sapientia, quæ miscuit in catere vinum suum, in aduocatum cognitionis pie gratiam, diuinitatis sue plenitudine subministrans. In quo Virginis vtero, si milia acervus tritici & lili flos gratias germinabat, quorum & granum tritici generabat, & lili. Granum tritici, secundum quod scriptum est: Amen amen dico vobis, qui granum tritici cadens in terram non mortuum fuerit, ipsam solum manet. Sed quia de vno grano tritici, acervus est factus, completum est illud propheticum: Et conualles abundabunt frumento; quia granum illud mortuum, plurius fructum attulit. Hoc itaque granum, omnes homines perpetua celestium munerum esca saturant. Consummatum est illud prophetici oris eloquium, dicente eodem David. Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. In hoc grano etiam illam, diuina testantur otacula, quia scriptum est: Ego flos campi & lilium conualium: sicut lilium in medio thymum.] Hanc S. Ambrosij locum, perpulchrè imitatus est Amedeus Lausan. hom. 6. de Deip. ante Deum.

S. Hieronymus in Psal. 118. cum Sole confert vterum Deiparæ, ad illud in Sole posuit tabernaculum suum. Sic etiam ea verba glossat. [In Sole, in vtero Sanctæ Mariæ Virginis, Maria interpretatur stella maris. Lumen Solis incet, quàm stellarum. Sol iustitie, Dominus, ut ait Propheta: Orietur vobis Sol iustitie, qui est Christus. Illuminauit Sol iste, stellam, id est, Mariam ut esset firmamentum Sol. Idco posuit tabernaculum suum in Sole, quando corpus assumpsit de vtero suo.] Imo cœlis ipsis fortior hoc vterum inde probat Fulgentius serm. de laud. Deiparæ ex patre Saluatoris, quod in tantis vteri illius angustis, multo plus contineatur quam in Solari tabernaculo, sed in illis sustineatur quicquid sustinent cœli, 21. Cum corde Patris, in quo Verbum genitum est, vterum Deiparæ in quo idem homo factum & genitum est, componit Augustinus orat. contra Iudeos & pag. 9. ubi etiam de hoc vtero tamquam thalamo nuptiarum Verbi cum Ecclesia, quæ de re suo loco cum Christo sponsa, & pulchrè quoad vteri thalamum S. Hieronymus. Id de perp. Virg. & partur. B. Mar. ferè in fine. Illam vero materni vteri & paterni sinus analogum, prosequitur omnino egregiè Petrus Damiani serm. de annunc. describens duplicem locum voluptatis e quo flauius egrediebatur. [Flauius iste (inquit) Theoph. Raynaudus Christus.

est Deus meus Iesus, qui à duobus locis voluptatis egreditur, ex vtero Patris & vtero Virginis. Vnde Propheta: Dominus Deus noster, flauius gloriosus, exiliens in terram sitientem.] Et post fusè descriptam generationem æternam, & processionem huius flauij e loco voluptatis, addit. [Nunc accingamus nos ad videndum qualiter egredietur de Virgine; quia egressio ista dulcior, & affectuosior est humane miserie, quæ intuentium pectora concutit, irrorat oculos, & beatis fontibus vultu amatum superfundit. Hic locum voluptatis, vterum Mariæ intelligo, in quo cumulauit omnes delicias deliciarum Dominus, de cuius delictis Spiritus sanctus admiratorio sermone in amoris cantico sic eructat: Quæ est ista, quæ ascendit de deserto delictus affluens? Numquid in Angelis voluptatem habet altissima, in quibus ipse reperit prauitatem? Numquid in constellatione, vel scintillatione stellarum, quarum alie conuertuntur in sanguinem, alie cadunt de cœlo, alie in tenebras obscurantur? Numquid in aëre, vel igne, vel ventis? Nequequam, quia non in igne Dominus, non in commotione Dominus, non in Spiritu Dominus si verax est ille, qui curru igneo, & equis igneis est assumptus in cœlum. Numquid in aquis, ubi furens & toruosus Leviathan immoratur; aut in terra, quæ sub maledicto Adæ spinas emittit, & tribulos? Non est locus voluptatis, nisi vterus Virginis.] Superius verò vteri Deiparæ amplitudinem, quam iam ex S. Iacobo, & Epiphano, ac Chrysostomo, & aliis celebravimus, ita suspicit, [Missus est ergo Angelus Gabriel à Deo ad Virginem, quæ postquam ei locutus est, sensit Deum suis ilapsum viscibus, maiestatemque illius virginalis ventris breuitate conclusam. O venter diffusior cœlis, terris amplior, capax elementis, qui totum claudis, omnia concludentem, in quo Deus gloriæ reclinatur.] Et serm. 45. [In Mariæ vtero, velut reuera sacratissimum templum, Deus ipse descendens, & humanam naturam ex ea suscipere, & cum hominibus dignatus est visibiliter habitare. Licet enim & in illud Salomonis templum, Deus descendisse credendus sit; in hoc tamen rationabili sanctuario, hoc est, in Beatissima Virginis vtero, multo mirabilius, multoque felicius dignatus est manere pro nobis, in quo Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.]

256. Hunc esse locum quem omnes creaturæ suspiciunt, ac stupent, ob perpetrata ibi mirabilia, sic tradiderat idem Petrus Damiani loco allegato, initio ferè sermonis. [Cum fecerit Deus omnia opera sua valde bona, hoc melius fecit, consecrans sibi in ea reclinatorium aureum, in qua sola se post tumultus Angelorum, & hominum reclinaret, & requiem inueniret. Hoc est quod natura miratur, reueretur Angelus, venter homo, stupefcit cœlum, contremittit terra, infernus exhorret. In huius vtero maiestas altissimi mirabiliter liquefacta, sicut adipe & pinguedine repleuit terras, infudit cœlos, inferna resperfit. Hic exinanivit semetipsum Excelsus & immensus, mensuram bonam & confertam, & coagitatam mittens in sinum nostrum. Hic diuinis manibus vnctus est, oleo lætitiæ, & sicut ad altare in summum Pontificem consecratus. De hoc altari ad atam Crucis ascendens, proprio cruore tamquam alterius generis oleo perfusus, iam non solum consecratus, sed & consecrans; totum corpus machinæ mundiali, lagitori, ligamine copulauit.]

Nomine horti deliciarum Domini, vterum Deiparæ celebrat Gulielmus Parous ad illud Cantic. 4. Veni Autor, perfla hortum meum, his præter cætera. [Iam Dei filius cum Virgine erat, de qua carnem sumpturus erat. Iam inquebat, Veni Auster perfla hortum meum, & sinas aromata illius. Nempe si cum Virgine iam non degeret, non diceret, Veni Auster, sed potius, Vnde Auster. Auster ergo dicit, Veni, quia non mentiebat Angelus dicens ad Virginem. Dominus tecum. Veni, aiebat, Spi-

E c 2 ritus

ritus sancte, sanctifica vterum Virginalem, ut fluant aromata illius, ut quod nascetur ex eo sanctum, vocetur filius Dei, quod vtrique erit in odorem suauissimum omnibus saeculis. Planè vterus Virginalis, est coelestis sponsi hortus deliciarum, hortus atomatum. Quanta in eo deliciae, quanta incitamenta suauitatis aromata fuerunt, cum ibi Dominus gloriae per Incarnationis mysterium dignatus fuit habitare, & praelatas illas nuptias in eo per spatium novem mensium celebrare? Eodem spatio exacto, aromata illius fluxerunt, quia sacra Virginis viscera, filium Dei fuderunt. Quare missus est ad Virginem Angelus congrua salutatione praemissa; *Ecce, ait, concipies & paries filium, & vocabis nomen eius IESU M.* Cito de vtero tuo fluent aromata coelestia, tamquam de horto voluptatis Dei.]

257. Hic esse locum auro, in quo conflatur, egregie dixit Richardus Victor. serm. in illud Psalmi 71. *descendet sicut pluvia in vellus.* [In hac terra (inquit) inuentus est lapis ille sine manibus excisus, qui creuit in montem magnum, & impleuit vniuersam superficiem terrae. Puto quia in hac terra, secundum Moyli sententiam, nascitur aurum, & aurum illius terrae optimum; ibi inuenitur Bdellium & lapis Onychinus. Qualem quæso dicimus hanc terram, in qua facile inuenimus si volumus, aurum optimum, & lapidem pretiosum? Sed quid dicturi sumus, de illius terrae auro tam optimo, tam pretioso. Puto quod secundum hoc, quod in Beato Iob legitur. Quoniam & huic auro, locus est in quo conflatur. Sed quis quæso huius conflationis locus; an forte ipse est vterus virgineus? Quis huius operis conflator aurique mundator, nisi Spiritus sanctus; huius sane operatione, in ventre virginali conflatum est aurum, & decoctum ad purum natura humana purgata, & ab omni labe mundata, Verbo vnita, & in vnam personam coniuncta.]

Nullus in terra dignior locus hoc vtero, in quo filium Dei Maria suscepit, ait S. Bernardus serm. 1. de assumpt. sed mellitissime de more serm. 2. de Pentec. docet hoc esse terrae medium, in quo Dominus salutem nostram est operatus. Similiterque Fulbertus Carnot. serm. 3. de natiuit. Deiparae. [Et vbi vquam inueniri poterat locus, qui infra se concluderet maiestatem coaequalem Patri, auctorem omnium rerum, nisi vterus Mariae ante saecula praecitus? In hunc siquidem tota diuinitas, cum humanitate versata est. Et qui in coaequalitate cuncta disponebat coelestia, & terrena, in Virginea per angusta septa venturam & promissam praeparabat carnis suae redemptionem.] Non male huius sanctissimae Christi filiae laudes celebrat creditus Bernardus in meditatione super *Salve Regina* in ipso fine.

258. Exebertus Abbas, (ipse enim ut alibi trado, auctor est, non S. Bernardus, cuius operibus inseritur,) in deprecatione ad Deiparam luculentissime. [Benè Sancto Spiritui in te complacuit o Maria, cum diuinis adeo mysteriis vterum tuum consecrare dignatus est. Ipse est enim ignis consumens, qui sanctissimam animam tuam, totam inflammavit se ipso; atque splendore diuinæ maiestatis impleuit, rounque vterum ineffabili modo fecundauit, fecitque ut Deum & hominem clausa conciperes, clausa pareres, & post partum Virgo permaneres. Iam ergo vterum tuum Domina, velut sacratissimum Dei viui templum, totus mundus veneratur. In eo salus mundi initiata est; ibi decorem induit Dei filius, ac praelectae sponsae suae Ecclesiae, formosus in stola candida exultanter occurrit; desideratum diu osculum praelegit, ac praedestinas a saeculo nuptias, Virgo cum Virgine praebauit. Ibi ruptus est paries inimicitiarum, quem inter caelum & terram protoplastorum inobedientia construxerat. Ibi confederata sunt terrenis coelestia, & obuiarunt sibi in osculo pacis, quan-

do in vnam eandemque personam concurrerunt diuinitas & humanitas: factumque est nomen illud super terram, ut esset Deus homo, & homo Deus, ibi magnus Elifens, in mensuram suscitandi pueri sese contraxit. Ibi antiquus dierum, praedilecto filio suo, tunicam induit polymitam. Ibi Rebera futurorum praescia, magnificandi filij manibus pelliculas haerentium circumdedit, & colli nuda protexit. Ibi enim cooperante gratia Spiritus sancti, filius à Deo patre hereditandus in omnibus gentibus, diuinæ maiestatis potentiam similitudine carnis peccati cooperuit, & quasi absconditus est vultus eius, in infirmitate. Vnde nec reputauimus eum. Ibi consilij prouidentia inescatus est hamus, qui ad extrahendum serpentem antiquum in hoc mare magnum de caelo tractus est. Inde egressa est armilla aurea, ut perforaretur maxilla Leuiathan, ut emoueret mortuos non suos, quos ab origine mundi secure deglutierat. Hortus deliciarum nobis faciatissimus flores vterus, o Maria; quia ex eo multiplices gaudij flus colligimus, quoties mente recolimus, quam magna multitudo dulcedinis, toti orbi inde affulit.]

Guericus Abbas serm. 1. de Annunc. Thronum ex ebore grandem à Rege Salomone sibi paratum, aptans ad Deiparam ventrem eburneum, sic habet praeter cetera. [Gloriosus & profundus ille thronus ac mirabilis de quo Scriptura perhibet quia non est factum tale opus in vniuersis regnis, &c. Quam beatus igitur ille venter eburneus, vnde caro eburnea sumpta est redemptionis, precium animarum, miraculum Angelorum, solum summae maiestatis, thronusque potestatis, cibus vitae immortalis, medicina peccati, restitutio sanitatis! Quo quot (inquit) tangebant eum sanabantur à languoribus suis, nam virtus de illo exibat & sanabat omnes. Beatus igitur venter, qui te Domine Iesu portauit, felix castitas veri Virginalis, quae huic operi materiam ministravit.]

259. Hoc esse bonum desertum in scripturis celebratum, tradit in hunc modum Gillebertus serm. 15. in Cant. [Bonum desertum, alius virginalis. Talis erat Beata illius & specialis Virginitatis vterus quem nullus impudici motus, affectionis immunda temeravit laesio. Caro ipsius, sicut in terra deserta, & inuis, & inaquosa, in qua Christus apparuit. Non tamen deserta penitus, quae Christum parturivit. Irrigua est, sed fluentis virtutum. Ideo quasi puteus dicitur aquarum viuientium, quae fluunt impetu delibano, quod Virginalis munditiae candor Spirituales refandat gratias hortus conclusus venter eius, castimoniae Virginalis disciplina, eo quod integritatis sepe carnalis desiderij non dissipauit ardor; propterea in talibus irriguis aquis, fructum dedit in tempore suo. Vis audire qualem hac terra deserta dedit fructum? Offerte docet, qui dicit. *Adducet Dominus ventum de deserto vrentem, & desiccabit venas mortis.* Quis alius mortis desiccavit venas, nisi Christus Iesus, quem nobis intermerati ventris desertum effudit? Praeinerat D. Augustinus in Psalmum 101. nam Pelicanum in solitudine, interpretatur Christum in matris vtero solum absque patre formatum.]

Hanc esse virgam decorem dictam, virgam pulchritudinis, in qua Dominus pavit gregem suum, affimat Petrus Damiani serm. 1. de Exalt. S. Crucis, initio. Quae de hoc vtero, tamquam clibano panis vitae, nonnulli Patres proferunt, adducam infra sect. 3. c. 1. Amorem Christi erga nos, ex descensu in vterum propter nos, benè demitur Tertull. 1. de carne Christi cap. 4. Inde autem vteros Deiparae, apparuit clibanus incensibilis, ut loco praedicto monstrabo. Ad extremum Richardus à S. Laurentino lib. 2. de Deip. part. 2. sub finem, hæc de Deipara vtero habet. [Ventrem Virginitis creator suus sibi construxerat pausatorium speciale,

speciale, vnde qui creauit me, requieuit in tabernaculo
mo. Ecdcl. 1. 24. Quem verus Salomon fuit thronum pa-
uerat, et solum eburneum grande; 3. Reg. 10. quem
Spiritus sanctus sibi faceraret sanctuarium lingulare,
hospitium palacium factum est summo Regi qui re-
gibus illis hominibus veniens, ibi primum sibi mansionem
terre filios hominum praelegit. Ibi praeterea decorem
induit; stola candida le cooperat, id est mundissima
humanitate, cuius decor immunitas a peccato. Gratia
entem huius hospitij, hospitium modo fideles animae
in palatio caelestium omnes antea lectulos sternerent
in obsequium inferni. Ibi. 17. in tenebris strauit lectulum
meum. Gloria habet in hanc rem lib. 5. sub finem, ubi aptat
ad verum Virginis illud de sponsi vero dictum Cant.
Veneri inus curuatus, distinctus saphyris. Quod ad non-
nullum Deiparae cum Angelico nitore. Analogias refert;
Et addidit luxuriam aliam translationem quae sic habet, sicut
pater eburneus super lapidem saphyrum, antefecti nitorem
Virginis nitore Angelorum; & hanc ait pixedim,
[in qua transmissit nobis Pater illud medicinale va-
lentem, scilicet corpus Christi quo medicatum est
genus humanum, & de cuius odore tota respersa est
ecclesia fidelium.] Alia habet lib. 2. particula 5. glof-
fius illud pie mulieris, beatus venter qui se portauit, &
credendus quae & quanta mirabilia facta sint in vero
Deiparae, & quanta inde manant bona in vniuersum
genus nostrum. Denique lib. 1. 2. ferè initio lae ac be-
atæ, verum Deiparae cum terrestri paradiso ita com-
ponit, vt longè anteponat verum.

Quibus auxiliis, circumstantia alia Christi
concepti.

160. Hic præmissis illis quæ de instrumentali causa
creationis Christi sunt tradita, nulla huiusmodi cir-
cumstantia notari posse videtur, præter Angelum my-
sterij huius prænuntium, & Virginis pronubum,
quem Gabrielem nominat Lucas cap. 1. appositè sanè
al hoc mysterium, si vera est notatio quam suggerit
Petrus hom. in natali Domini, habita in Conc. Ephe-
sino. Ipsa quædam (inquirit) Archangeli Virginem fa-
vulose appellato, obsequenda hic venit. Ille namque,
qui letum illud nuncium Mariæ detulit, Gabrielis no-
mine fortiter audit Et quid quæso, *Gabriel* interpretatur
sonare : *Auribus*, & dicere. Idem vique sonat, quod *Deus*
& *sermo*. Quia ergo ille qui annuntiabatur Deus erat
de homo, quod dispensationis mysterium facilius per-
funderet, rei miraculum nominis notione anticipat.
Ia hanc notationem, nonnulla ex Hebræis confert To-
letus in cap. 1. Lucæ annotat. 6. Nec multum abest
illis nomen Gabrielis Ethymologia a S. Gregorio hom.
1. 4. in Evangelia Origene 1. peritarc. cap. 8. Hieronymo
lib. 4. de nom. Hebr. & Danielis 8. abique, prolata;
cum dicunt, idem sonare hoc nomen ac *fructus Dei*.
Facile enim eo reuoluitur (quod monitrat Toletus,
Gabriel Hebræicè idem significare posse, ac *vir Dei*.
Vix quippe est, forem esse. Sed dimittamus Gram-
maticam S. Gabrielis immediatè à Deo accepisse le-
gationem suam, non ab Angelo vllò inferiore, textus
Lucæ, aperit fert, & multis confirmat Benzonijs in
explicat. Salut. Angel. cap. 26. contra Toletum in c. 1.
Lucæ annot. 47. Vt tamen affirmemus soli Gabrielis
præfatum primò esse mysterium quod Deus clarit
credens beatorum Spiritus, vt ibi contendit Benzonijs,
egre inuadatur.

Quod Proclus S. Gabrielem vocabat Archangelum, ita accipitur, ut de Angelorum omnium primariis, intellegendum sit vnum esse Gabrielem; quod rectè statuit Cassianus lib. 3. de Descript. cap. 1. & dixerit ita habet S. Damascenus: orat. de assumpt. Deiparæ, & S. Gregor. lib. 4. in Euang. ec Andreas Hierosol. orat. de Angel. Salutar. nec obesse S. Bernardus serm. 1. super Theoph. Raynandi Christus.

missus est. Estque optima in eam rem conclusura, quam S. Gregorius petit ex concedita tanta tamque sublimi legatione. Quamquam S. Bernardus l. 5. de consider. cap. 4. Gabrielem putat esse à secundo dumtaxat Angelorum ordine, subijctis postquam de Angelis egerat. [Putemus his præfæ Angēlos, qui consij mysteriorum diuinorum, non nisi ob præcipuas & maximas causas mittuntur. Equibus magnus ille Archangelus Gabriel, missus legitur ad Mariam : ob causam vtiq; qua maior esse non potuit.] Quæ verba aperte suffragantur sententiæ, quæ Gabrielem non absolute vnum è primariis inter omnes Angelos, sed vnum tantum è primariis in ordine sursum versus secundo, statuit; in qua sententiæ est S. Thomas .i. p. q. 3. art. 2. ad 4. Tolerus Lucæ 1. annot. 45. Suarez lib. 6. de Ang. c. 10. num. 30. & t. 3. p. d. 9. f. 1. Quid quod idem S. Bernardus epistola 77. *in fine*, ait credendum, (nempe pi.) Gabrielem fuisse Angelum Deiparæ cultodem ab initio ; quod alii quoque nonnulli Patres tradunt V. Caput 2. hilt. n. 9. At Angelos cultodes esse ex infima Hierarchia, perulogum est apud Scholasticos. Mihi tamen fixa stat sententia quam proposui esse fusè atplutur Himerius concio. 6. super *missus* eius, & Serar. in cap. 5. Iosue q. 45. conclus. 2. Nec dubito, quia sicut ordinari Principum legati, deliguntur ex inferiore ordine nobilium ; cum vero de Regis coniugio, aliore grauissimo negotio agendum est, legantur extraordinariæ, apices (vt sic dicam) nobilitatis, & ex supremo ordine, ita & in præsentī acciderit circa causam qua maior esse non potuit, vt S. Bernardus rectè dixit. Cæteraque ad hanc effectiōis Christi circumstantiam spectant, petenda sunt ex Interpretibus ad c. 1. Lucæ. Perelegantur autem descriptum Angeli & Deiparæ colloquium, legere licet apud Galielmann Paruum in cap. 1. Cant. ad illud *conferetur me ofensio oris* [sus]. Descendit eibi Delirio, in interpretatione mixta. Latè etiam illud colloquium repræsentat Franco Abbas, tomo 6. seu libro 6. operis de gratia Dei. -

Cur ; alia insuper concepti Christi circumstantia.

261. Si finis aduentus Christi, sine productionis eius absolute sumptæ, quæretur, non est hic vltimus de eo agendum, cum tam plene superius sit de ea causa disputatum, monstratūque Christi finem esse salutem nostram. Et quæ quidem finis ille, in omni huius mystærii adiuncta inluit: tamen assignantur interdum immediati quidam fines in istum tandem reuoluendi, qui aliquibus conditionibus & circumstantiis mystærii sunt peculiares. Itaque si spectetur immediatus finis, cur Christus ob salutem nostram producendus, hoc speciali modo & non alio sit productus; nimirum per conceptionem in vtero matris de qua proximè: quamquam non est dubium quin id totum à Christo salutis nostræ scientissimo in eum finem sit elatum, tamen alius præterea finis proximior & immediatior profertur à Patribus: nempe vt maiorem nobiscum vel fortiretur conjunctionem, & sicque ad amorem sui quippe vnde cumque nobis similimili, potentius nos doliorgue pelliceret. Nam poterat sanè Christus vt D. Augustinus rectè vidit lib. 9. de Genesi ad lit. cap. 16. de costa, vel de aliquo matris membro, præternaturaliter corpus sibi progætare, sicut ex costa Adæ formauit Eum. Sed maluit ea conceptionis similitudine quoad materiam & locum, germanitatem inite nobiscum, effeque frater hominum, & filius hominis, quod ad maiorem amorem conciliandum erat validissimum incentiuum. At nisi eodem quo nos modo formatus & conceptus esset, filius hominis dici nequissimè: quod S. Iren. lib. 3. c. 23. & S. Cyrillus dicitur.

Ес 3 Еуао

Eux, quam Adæ filiam nemo dicat, quamvis ex eius costa fuerit efformata. S. Augustinus alium huiusmodi productionis Christi finem immediatum tradit c. 16. nempe [vt in matris corpore, ostenderet nihil pendendum esse, quod castum est.] Iuic id quoque non parum, ad veritatem naturæ, quam phantastici quidam hæretici inficiantur erant, stabiliendam & intelligendam magis: quod Tertullianus l. de carne Christi cap. 3. & 4. annotauit. Hoc item pacto vtrumque sexum sanctificauit. [Christus factus est per mulierem (ait S. Paulinus epistola 4.) vt subiugatos legis solueret, factus per mulierem, sed mulierem sexus, virg nem partu, vt sanctificaret vtrumque sexum Creator virtusque; suscipiendo virum, nascendo per feminam.]

Denique vt S. Fulgentius optime docet l. de incarn. & gratia Christi c. 4. decuit Christum sic conceptum, sanctificare conceptionem nostram. [Nam quia omnes homines ex coitu matris feminæque nascentes, ipsius conceptionis exordium originalis peccati habent contagione respersum; quia peccatum quod primus homo cum esset natura bonus, diabolica malignitate seductus admisit, in posteros quoque cum pœna, ac cum morte transiuit; (Quod in veritate sanctus Dominus enunciat, dicens: *Ecce enim in iniquitatibus concepit sum, & in delictis peperit me mater mea.*) Necessarium utique admodum fuit, vt misericors Dominus & iustus, iniquitatis humanæ vestigia deleuit, in ipso conceptu sibi humanam naturam dignaretur immaculatam immaculatus vnire; vbi eam conseruaret per inflictam peccati originalis maculam sicut patri Dominique Diabolus vendicare. Natura igitur humanæ, cuius veritatem plenitudinemque Deus Vnigenitus assumere voluit, conceptum quoque eius naturamque suscepit. Absit enim, vt quicumque Catholicus credat, aut dicat, quod vnigenitus Deus suo nos sanguine redempturus, in ea carne qua idem Deus factus est homo, respuerit humanæ conceptionis initia, cum in eadem carne Deus ipse immortalis permanens, humanæ mortalitatis fuisset passurus extrema.]

Quomodo; *Circumstantia alia productionis Christi.*

262. Huc spectat modus quo humanitas Christi producta, & verbo vnita est. Sed de vnione quidem, nihil ad ea quæ in superioribus sunt tradita occurrit addendum. In productione verò humanitatis, considerandus est modus celeritatis & promptitudinis causæ efficientis. Neque enim humanitas Christi, lentè aut sensim efformata est, sed subito & tardis moliminibus exclusis. Distinguenda verò est materiæ qua humanitas Christi coaluit; confectio, & congregatio in locum efformanda humanitatis. Nam confectio quidem materiæ illius, fuit planè naturalis: idèoque lentè & pederentim conigit, prout facultates naturales elaborare eam in nobis solent. At eiusdem materiæ congregatio in locum vnum, & efformatio humanitatis Christi ex ea, aliter peracta est. Vt proinde videas, rectè dixisse S. Ambrosium l. de incar. Dom. Sacramento c. 6. multa in Christo, & secundum naturam inueniri, & vltra naturam. Id quod in ipsa quoque Christi productione habuisse locum, affirmat: & idem habet Nazianzen. verbis illis orat. 51. quæ recitantur in Conc. Chalc. act. 1. [Si quis sanctam Mariam, Deiparam non credit, extra diuinitatem est. Si quis Christum per Virginem tamquam per carnalem fluxisse, non autem in ea diuino modo, quia absque viri opera; humano, quia iuxta patiendi consuetudinem, formatum esse dixerit, æquè Atheus est.] Vides diuinum & humanum modum, de Theologi sententia Concilio Oecumenico probata, ad Christi Domini productionem interuenisse. Idque ex re in qua versamur, licet agnoscere.

Christus, subito formatus.

263. Efformatio ergo humanitatis Christi, facta est subito & exclusis moris illis, quæ formationem matrum ad diem quadragenam circiter protrahunt; dedignante anima subire hospitium ante illud tempus, quippe non satis dispositum. Eas moras quoad Christum non interuenisse, certa traditio est, quam ex paucis Patribus confirmo. Nam plerique quos in hanc rem producant Abul. in cap. 1. Matth. 9. 53. Salmer. tom. 3. tract. 9. Rosuedius tab. 9. pro Baronio, Canisius 3. Mar. cap. 2. 2. & Canisij excerptor. Castro cap. 5. hist. Virg. num. 14. momentaneam dumtaxat Verbi cum carne primum plenè formata vnionem asserunt, de quo nunc non agimus; sed de sola humanitatis productione, quæ quod fuerit momentanea, non ita multi diserte docent. Imo negasse eam momentaneam productionem visus est Humbertus Sylæ Candedæ Episcopus l. ad Græcorum calumnias, cum de azymo & fermentato, agnoscens corpus corporis Christi productionem tradunt, occurrunt isti.

S. Basilii homil. de huma. Christi generatione, tractans illud Angelus ad Iosephum, quod in ea natum est, de Spiritu sancto est, subdit. [Hinc deprehendilicet, quod non secundum communem modum carnis constitutio Domino fuit. Conceptum namque illicò perfectum fuit, non per interualla paulatim formatum, vt planè verba declarant. Non enim dicit, quod in ea conceptum est; Sed, quod in ea natum est.]

S. Augustinus serm. 1. 8. de sanctis, Beatam Virginem subito fuisse pręgnantem docet, vt infra referam. At hæc verba propriè sumpta, sonant subitam corporis Christi formationem.

Damascenus 3. sid. cap. 2. [Dei sapientia construxit sibi ipsi, ex castis & purissimis sanguinibus, carnem animatam anima rationali & intellectu, primitiæ nostræ consperionis, non cum semine, sed conditorio opere per Spiritum sanctum: non paulatim per aditamentas, expleta figura, sed vno contextu absoluta.]

Petrus Blefen. serm. de annunc. [Hodie quidem impletum est illud Hierem. *Nonum faciet Dominus super terram, mulier circumdabit virum.* Post annunciationem enim Angelicam, concipies, & paries filium, & vterum Virginis consensionem, sicut inibi secundum verbum tuum, conceptus est Dei filius, vel, vt verius dicam, inceptus. Non enim ex diuersis seminibus simul capis, conceptus est, sed ex sola Virginis carne formatus, non per interualla temporum, vt ceteri: sed statim homo in omnibus membris suis, statim animatus, eiusdem potentie, & virtutis, cuius erat, dum tricenarius prædicaret: vnde & viri nomine censetur in Propheta.]

Euthym. Matth. 1. ad illud quod in eo genitum est, (ita enim ex interprete habet) [formatum in ea (inquit,) genitum dixit, vt discamus non paulatim, modo seminis formatum esse, sed repentè, quantum ad formationem, perfecte factus est.] Goffrid. Vindoc. ser. 3. de nativ. Dom. in hanc rem allegat aliquot Patres, sed ferè extra rem, vt liquebit adducto eius loco, qui sola dumtaxat Goffridi auctoritate fretus est habendus. [Aliorum hominum prius formantur corpora in vteris matrum, & formati corporibus inspirantur postea animæ, quibus corpora ipsa viuificantur. Filij verò Dei vera caro, non priusquam ipse venisset in Virginem, in vtero Virginis concepta est: nec postquam carnem suscepit, carni ipsi animæ coniuncta: sed mox vt ipse venit in Virginem, totum simul concepit hominem, animam scilicet & carnem. Vnde Augustinus: *Cum Verbum Dei permixtum est animæ habenti corpus, simul & animam suscepit, & corpus.* Et Deo magnus: *Dei filium accepit simul in Virgine animam & corpus.* Et D. Gregori. *Domino (inquit) caro non prius in vtero Virginis concepta est,*

est, & post modum diuinitas venit in carnem. Sed mox ut Verbum venit in vterum, factum est caro, & perfectus homo, ut est in veritate carnis & anime. Vides hac aliud speculare quam quod dirigitur à Goffrido, cuius tamen mens de subito Christi corporis officio, aperta est.

Idque statim à præsito per Virginem consensu.

264. Idem omnino voluit, qui mox ab Angeli discipulo à Virgine, vel mox à præsito per Virginem consensu, Verbum vniunt esse carni nostræ procreant. Vniunt enim est carni animatae, siue humanitati, atque adeo corpus perfectè formatum fuit ante vniunt cum Verbo. Si ergo Verbum mox à colloquio Angeli, vniunt est humanitati, liquet formationem humanitatis, quæ ante colloquium Angeli cum B. Virgine, ac etiam durante eo colloquio non erat inchoata, & non nisi in eius sine cæpit, planè subitam fuisse. Vniunt porò verbi cum humanitate, in clausula colloquii Angelici cum Deipara, fuisse peractam, docet Augustinus serm. 18. de sanctis, verbis illis. [O Beata Maria, seculum omne captiuum, tuum deprecatur assensum; Te apud Deum mundus tuæ fidei obsequium fecit. Noli morari Virgo, nuncio festinaret responde verbum, & suscipe filium; da fidem, & laeti virtutem. Ecce inquit, ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. Nec mora, reuertitur nuntius, & Virginem thalamum ingreditur Christus. Efficitur subito prægnans beata Dei genitrix, & concta per secula prædicatur scilicet. Conceptit mox ad credulitatē verbis, virilis ignora confortij; impletur vterus, nullo humore pollutus amplexu.] Et pulchre serm. 21. de temp. ipsam verbis ex parte iteratis. [O Beata Maria seculum omne captiuum tuum deprecatur assensum, te Deo mundus tuæ fidei obsequium facit, per te parentum suorum iniurias abstergi deprecatur. Ipse prior, qui offensus est, misit, claustrum quod iniquitas nostra cæcis infixerat, reuertit. Est nobis aditus, si assensus tuus facit commodatus. Et nobis succentis & tibi, quia nobis pœna successit, & tibi nuptias filio tuo, in tuo thalamo pater præparabit. Deus in ipsis sponsalibus gaudijs, relaxat quicquid eum offenderat mundus. Et tu Angeli tanti Regis nuntie, & secreta diuini leges, qui ex palatio Imperatoris maiestatis, indulgentiam te ipsis criminosis, vitam mortuis, & pacem locum attulisti captiujs; virgo Virgineam non de Dei munere diffidentem, sed de muneris magnitudine cogitantem. Fave partibus seculi, concius secretorum cæcis, lætatur socij tui, si negotium iuuetis mundi. Nos à vestro confortio, impietatis muto diuinit, per vos de rebus nostris tractatur. Inspice squalentem nostrum cœcis miseriam, & loquere festinus ad Mariam. Vique quo moraris o Virgo, nuntium festinantem? Inuere Deum in cœli me vestibulo sustinentem, responde verbum, & suscipe filium. Da fidem & senti virtutem. Pande sinus roseos Virgo perpetua, fides tua mundo aut aperit cœlum, aut claudit. Ecce, inquit, ancilla Domini. Introcat Rex in cubiculum suum. Fiat mihi secundum verbum tuum. Nec mora reuertitur nuntius, & nuptialem thronum ingreditur Christus. Accipit stolam carnis in thalamo Virginis; intra thesaurum maiestatis sacculum carnis cecit.] Simili planè modo & omnino pœ Deiparam affatur S. Bern. hom. 4. super missus est.

265. Anastasius Papa Epistola ad Ursinum, cuius fragmentum refertur in additionibus ad Breviarium Literarum, Tomo 2. antiquioris editionis Conciliorum, sub Vigilio Papa, [Dignatus est post consensionem sanctæ Virginis, cum dixit ad Angelum, Ecce ancilla Domini, stat mihi secundum Verbum tuum, ineffabiliter sibi ex ipsa edificare templum, & statim sibi vniuit: quod non coarctum de sua substantia à cœlo detulit corpus, sed ex nulla nostre substantiæ, hoc est ex Vir-

gine hoc accipiens, & sibi vniens, non Deus Verbum in carnem versus est, neque ut phantasma apparens, sed inconvertibiliter & incommutabiliter suam conseruauit essentia, & unitas nostræ naturæ sibi vniuit.]

S. Gregorius 18. mor. c. 36. [Christus non purus homo conceptus atque editus, post per meritum, ut Deus esset, accepit: sed nunciante Angelo, & adueniente Spiritu, mox Verbum in vtero, mox intra vterum Verbum caro, & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum Patre, & cum Sancto Spiritu coeterna, assumpsit intra Virgine viscera: unde & impassibili is pati, & immortalis mori, & æternus ante secula, temporalis posset esse in fine seculorum: Ut per ineffabile Sacramentum, conceptu sancto & partu inuolabili, secundum veritatem vtriusque naturæ; eadem Virgo, & ancilla Domini esset & mater.]

Richardus à S. Laurentio lib. 1. de Deip. cap. 7. idcirco ait dixisse I. a. c. 4. apprehendunt septem mulieres vnum vnum, quia septenarius, id est vniuersitas virtutum, confluit in Christum, [qui à momento suæ conceptionis fuit vir perfectus, quantum ad sapientiam, & virtutem, & quantum ad organizationem membrorum, id est dicitur nouum faciet Dominus, quia alij homines, nouem mensibus formantur.] Quod autem l. 12. tit. de carne Christi mirabili, ex Archiepiscopo Cantuariensi, ait non potuisse tamen tunc visibus humanis distingui lineamenta, repudiandum est, quia constat lineamenta embryonis cum animatur, esse visu humano distinguishilia. At Christus in momento consensus per Virginem prædicti, fuit animatus.

Confirmat hanc subitam Christi organizationem Franciscus Lucas ad caput 1. Lucæ v. 38. quia nisi ea admittatur, persona Verbi assumpsisset indiuiduū hominis per se subsistens, atque adeo personam humanam, quod est Nestorianum. Sed hæc probatio non est idonea. Nam quævis materia ad recipiendam Christi animam fuisset sensim disposita, ut in nobis accidit, dummodò in puncto animationis nulla substantia humana fuisset in composito sic exurgente, nulla vquam fuisset persona humana in Christo, proculque abessemus à Nestorij errore. Itaque sola traditione constat, Christum esse in momento conceptum, seculis mortis illis quæ in communibus formationibus interueniunt. E Scholasticis latè in hanc rem disputat Dionysius Cartul. l. in sectam Mahum. c. 15.

Grunnius Lutheri, ac Bucerii, in contrarium.

266. Reclamauit huic veritati Bucerus in c. 2. Lucæ, subiannans Scholasticos tamquam eam ex se commentos, quod à Luthero ut cætera hauritum, monstrat Canisius lib. 3. Mar. cap. 22. Sed qui Lutherum antichristianum, ac Bucerum semi Iudæum nouit, non mirabitur tam multorum calculis firmatam veritatem, ab eis fuisse improbatam. Anteceptum item in hoc puncto fuit Theophilactus in cap. 1. Lucæ. Sed de Græco homine non adeo antiquo, & in alijs apertè lapsus, non debemus esse admodum solliciti. Apud S. Hildefontum serm. de purificat. tractando de formatione fetus humani per quadraginta sex dies, literis nominis Adam expressos hæc verba leguntur. [Quadraginta dierum numero, corpus Dominicum in vtero Virginis, formatum credimus.] Sed eum sermonem perperam adscribi S. Hildefonto, alij iam monuerunt. Contrarium certè in Synonymis tradidit. Quare perstandum est in sententia. De fide sanè esse, Christi conceptionem fuisse momentaneam, plerique censent: saltemque de fide est, non fuisse tardam, ad modum vulgariū conceptionum humanarum: sed vel in instanti peractam esse, vel in tempore permodico, si tamen sermo sit de ijs quæ intrinseca fuerunt conceptioni Christi, & productioni humanitatis assumptæ.

Ec 4

Limitatio

Limitatio veritatis proposita, ad intrinsecam conceptionem. Lux S. Athanasio.

Restringo me ad ea quae conceptioni & productioni humanitatis intrinseca fuerunt, quia fateor non esse adeo certum, quod materiae deductio ad locum conceptionis, fuerit ita subita. Haec enim deductio & congregatio materiae, est aliquid ad conceptionem antecedens in quotidianis conceptionibus, nec adeo certo affirmari potest, fuisse non modo in instanti peractam, sed etiam perbreui tempore. In instanti sane peragi non potuit, si facta est per motum localem, qui essentialiter successivus est, nec potest intra instans perfici. Et tamen nisi gratis miracula multiplicare velimus, fatendum est, eam materiae congregationem, factam esse per motum localem. Nam si per reproductionem abluque fluxu per medium facta statueretur, grande miraculum gratis & abluque necessitate inueneretur. Quare commodius dicitur, factam esse perbreui tempore, cum primum Deus paulo ante praestitum à B. Virgine consensum cuius exhibendi praesens erat: vidit tempus appetere congregandi materiam; interuentu quidem naturalium Deiparae facultatum, sed extraordinario & indebito influxu, ad celeritatem operandum subleuatum. Hoc tamen (vt dixi,) non est adeo certum, quàm quod de ipsa conceptione dictum est, quoad ea omnia quae illi sunt intrinseca; hoc est materia iam aggregata conformationem, & organizationem, tandemque animationem. Hanc enim certissimum est, ac ex fide credendum, non fuisse adeo tardam ac vulgares conceptiones, atque adeo subito esse factam: id est, vel in instanti, vel in tempore imperceptibili, intra quod peragi diuinitus poterint varij illi motus locales quos partium è materia iam aggregata conformatio & organizationi continet. Nam vt motus illi per transitum ab extremo ad extremum facti dicantur, quod affirmat Almainus in 3. d. 2. conclus. 1. non puto admittendum: cum existimem talem motum repugnare. Posset tamen dici, loco horum motuum, quae necessaria erant facta esse in non tempore, per reproductionem. Hic enim non potest opponi, quod circa materiae congregationem, si per reproductionem facta statueretur, opponendum esse dicebam; nempe admitti gratis miraculum. Non enim gratis admitteatur, cum fides subitam Christi conceptionem nos doceat, quod saltem valet quoad ea quae sunt intrinseca conceptioni, id est non animationi tantum (nam haec in omnibus hominibus est momentanea,) sed etiam quoad omnes alterationes & collocationes materiae, ad debitam eius aptationem & organizationem praerequisitas, tam in Christo, quàm in nobis; sed in Christo factas subito.

267. Videri possit repugnare Athanasio orat. de Deip. in fine, descriptionis mysterij Incarnationis. Refero locum, vt res sit perspicua. [Diuinus character Filij, substantiae Patris incommutabile sigillum est, ferens omnia verbo potentiae suae, secundum suum ipsius exemplar, carnisque suae, quasi ceræ; cum typum formamque impressit. Non enim est impossibile vel incredibile, vt tempore Patris voluntati grato, vii character (siquidem & character est) Incarnationem in se configuraret, qua veluti pro cera, aut quasi pro auro vsus videri potest; quemadmodum totum illud mysterium, ineffabilis huius & inenarrabilis Incarnationis nonnihil substandit. Id enim adhuc ineffabile & inenarrabile permanet, ob rationem crescendi. Siquidem pro modulis gradibusque crescendi, de eius carne sentiendum, non quod simul eodem temporis momento absolutus sit, quod in cera effigienda ex impressu sigilli animaduerimus: simul enim super multis, & in multis ceris, annuli signatorij effigies induci potest: contra, in diuina Incarnatione, non statim si-

mul, sed per incrementum perfectitudo intelligitur. Quod ipsum quoque facile intellexit, quisquis habet mentis subtilitatem, ac vniuersi peritus sit, & in profunditates animalis corporis, quod & ineffabiliter, & inenarrabiliter seminatur, intellectu descendere possit, ac perspicere primum illic, subsidebat genitali semine, paulatim id in minimam coalescere partem, & per gradus incrementum capere. Neque enim illud ipsum in rebus nostris satis perspicitur, nisi quatenus imaginando oblectis vestigijs indagamus. Secundum igitur crescendi rationem, diuina Verbi Incarnationis progressus fecit, non quidem seorsum diuina incrementum forma, nec simul vnà con crescente, sed crescente animata carne ad solidam eam integritatem, qua homo perficitur, dum in vtero gestatur; idcirco nouem mensium lege, hominum ritu, eius partus absolutus fuit.] Haec referenda puto, non ad primam productionem corporis Christi Verbo vniti, quae vetè fuit momentanea, sed ad lentum eius incrementum quale in nobis efficitur naturaliter. Quod si hic locus, videatur alicui inexpectabilis, facile erit illum adiungere ceteris, propter quae hic sermo, D. Athanasio adiuuatur à Cardinali Baronio anno Christi 48. & à Bellarmino l. de scriptor. in Athanasio.

Quomodo Christum, si subito conceptum, huius in vtero per nonimestre.

268. Ex hac subita Christi Domini conceptione, sequi videtur conuulso traditionis illius Ecclesiasticae quae Christus per nonimestre intra matris viscera habuisse creditur: scilicet à 25. Martij, ad 25. Decembris iuxta illud Sophronij in 6. Synodo actio. 3. [Vtero Virgineo deportatus, tempus expectauit legitimi puerperij.]

Haec difficultas facile expediri poterit, si dicamus, praecisam quidem in Christo fuisse necessitatem morae illius quadragenariae, per quam nos sensum in inferioribus terrae, (vt Placens ait,) efformamur ac fingimur: atque adeo potuisset Christum, si libuisset, 40. diebus ante exactum nonimestre extrahi de ventre. Tamen illud ipsum tempus 40. dierum, quo Christus subito perfecte efformatus non eguit, vi eius materia organizaretur, impensum fuisse intra vterum alia ratione. Nempe quia Christus conceptus est, in quantitate, humano quidem corpori consentanea, & naturali humano corpori; sed tamen minore quàm sit ea in qua solent concipi qui per nonimestre spatium immorantur maternis vteris: quod aperte voluit Magister in 3. d. 3. exponens locum D. Augustini ex tract. 10. in Ioan. & Abul. paradoxo. 1. cap. 25. In ea autem quantitate conceptus Christus, eguit spatio 40. dierum, ad attingendum modulum magnitudinis quem habere solent qui in maiore quàm Christus quantitate concepti, nouem integris mensibus harent in maternis visceribus, vt organizentur, & roborentur, ac crescant quantum conuenit proli antequam educatur ex vtero. Nulla tamen ratione placet quod huic modo dicendi subscribens Pelbartus affirmat l. 1. Siellarij p. 7. art. 2. c. 2. puncto. 1. post Holcothum, & Aureolum ac Mayronium quos proferit: nempe quod corpus Christi, & minimum fuerit omnium quae vnquam in illo primo momento fuerint humanorum corporum, & tam exile fuerit vt vix humano visui posset subijci. Primum enim certo asseri non potest: secundum autem videtur perspicue falsum quia termini paruitatis humanae non possunt eo vsque dimitti. Quare philosophandum potius est vt fecimus.

Vel certe dici potest, Christum in conceptione sortitum ordinariam magnitudinem paruulorum, per nonimestre intra matris viscera harentium, exacto nonimestre exiisse ex vtero, adeptum maiorem quantita-

tem quā habere soleant paruuli. qui materno vtero per nouem menses spatium detinentur. Est enim latitudo in quantitate per huiusmodi paruulos parabili. Itaque quidam aliqui ex ijs qui explent commune spatium commorationis in vtero materno, plus intra eam, alij minus progrediuntur; Christus pro quo communis illius spatij quadragesima non fuit impendenda in conformatione materis congregata, impendit quadragesimam in attingenda auctiore illa quantitate, quam neque paruuli vltra nouem menses vtero conclusi consequuntur. Non pauci siquidem, vt de se proficitur Salomon, per decem menses longa matris ferunt fastidia: nec de eam quā longē quoque vterius prouehantur, vt Pineda l. 1. de Salom. c. 10. & Cazanza in opere de partu naturali & legitimo cap. 13. l. 4. l. 5. latē prosequitur. Et vt Hebraei tradunt, spatium decem mensium, est satis accommodatum humanæ naturæ. Itaque Spiritus sanctus Diuini illius templi artifex, tam prouidē ac sapiēter admetiens est quantitatem in qua primū concessit esse Christus ad eam quantitatem in qua processit conceptum (sponsus de thalamo suo, vt hærens in vtero per nouem menses, eandem consequeretur quantitatem quam communiter alij paruuli, prorogata vterius per 10. dies generatione consequeretur.

Nova decemestris in vtero, recidit in nouemestrem.

169. Hanc nouemestrem Christi in vtero commemoratam, non tollunt aliqui, qui Christum per decem menses immoratum materno vtero affirmant. Sic tenet affirmat Armeniorum Generalis apud Theoriani in legatione, quem reprehendit Theorianus, audientia D. Chrysostomi, oratione de natali Domini, qui affirmat Christum nomen mensibus à conceptione habuisse in materno vtero. Ad locum verò libri Sapientie quo Armenij nitebantur, in quo Salomon primogenitus matris suæ, defixum se in materno corpore decem mensium spatio proficitur, quod ad Christum tam primogenitum extendebant Armenij; respondet Theorianus, Salomonem more Hebræorum locutum, menses decem lunares nostris mensibus minores, conformationi suæ intra matris viscera attribuisse; non tot attributum, si de nostris mensibus qui dierum 30. vel minus supra triginta sunt, habuisset sermonem. Cui doctrina Generalis dat manus, & quinque illos dies quos de Doctorum suorum sententia supra nouemestrem commemoratum in vtero Christum dixerat, expungit ē tempus commorationis Christi in vtero. Sed non fuit cur de illos quinque expungeret: quin etiam illis retentis, rursus insuper diem superaddere debuit, vt legitimum tempus commorationis Christi in materno vtero exponeret: in quo, vt dicebam, qui decem menses, tempus decimo per aliquot dies inchoato, tribuunt Christo, quod discretē habet Damascenus 4. fid. cap. 15. necesse non dissentiant. Nam menses commorationis Christi tributi, siue nouem siue decem numerentur, non sunt accipiendi more Calendarij, in quo dies mensibus adscripi, non sunt semper pares numero; sed accipiendi sunt præcisē pro numero dierum 30. quo pariter definiendo mensem, Christus mansit in matris vtero nouem integros menses, & dies sex. Qui igitur nouem mensibus commorationem Christi in materno vtero definiunt, vt S. Chrysostomus nonnulli allegata, rationem habent nouem mensium integrorum: paucos vero dies superadditos, non numerant. At idem Chrysostomus hom. 1. in Lucam, & alij qui numerant decem menses, numerum fractum habent pro integro, & illum senarium dierum mensis decimi, pro mense decimo habent. Atque ita nulla inter eos, rerum est dissensio.

Puerilis legomachia, depulsa.

270. Obiter porro obseruandum est, Alfonso Caranzam in opere de partu naturali & legitimo cap. 12. sect. 1. n. 17. cum Consaluo Cervantes in cap. 7. Sapientie, insimulare Pinedam, conuulsarum traditionum sacrarum, & rituum vniuersalis Ecclesiæ; ac quod magis mirandum esse ait, constitutionis Eugenij 4. Vers. Octauo, cum inter, eo quod Pineda l. 1. de rebus Salomonis c. 1. n. 6. & 7. ac 20. ex Apologo dubie auctoritatis, ē ducentis septuaginta sex diebus qui à conceptione ad editum Christum intercurrunt, vnum detrahat. Nam à vigesima quinta die Martij, qua Verbum Dei Incarnatum est, ad 25. Decembris inclusiue, qua Christus homo Deus ex matris intemeratæ vtero in lucem venit, numerantur 277. dies: cum tamen Pineda non nisi 275. numeret, vt illi quos dixi Auctores illi tribuunt, & velut immane piaculum damnant; quantum video, valde ridiculē. Nam Pineda disertē, cum omnibus alijs affirmat, Christum conceptum esse 25. Martij; eadem scilicet die qua Angelus ad S. Virginem est missus: editum verò in lucem fuisse ait 25. Decembris: quod tempus nō productius neque angustius assignant ipsi quoque, qui Pinedam notant. Quod ergo Pineda spatium dierum dumtaxat 276. assignet cum ipsi 276. in ea periodo inueniant, non est factum per errorem (subdilationis Arithmeticæ, (qui tamen nullius momenti esset suppositis veris terminis conceptionis, & natiuitatis Christi quos cum his criminatores suis statuit:) sed idcirco factum est, quia Pineda (quod isti non perspexerunt) agebat de tempore commorationis Christi in vtero materno: quæ commoratio, non vltra 275. dies potestā est; nam in 6. die proximē sequente Christus desijt ibi commorari, & ad lucem prodijt. En quo omnis illa strepera & clamorosa viri vnde cumque eruditissimi & de factis literis optimē meriti acutatio, verē cauillatio, verē legomachia recidit.

Lenta Christi concepti crementa, & quorsum.

271. Sic igitur habuit conformatio corporis Christi & domus sibi à sapientia, subitō quidem intra matris viscera edificatæ sed per nouemestrem dierum numero vel decemestrem commorationem consummata; (proportionē diuinitus prouisa;) respondente annorum numero quo templum fuerat à Iudæis constructum secundō, vt optimē ac scitissime his verbis expressit Petrus Damiani serm. de Exalt. S. Crucis, postquam multa de senarij laudibus & patriarum in eo diuinis operibus tradidisset. [Videamus quomodo per eundem senarium numerum, Dominici corporis templum diuinæ prouidentie sit arte constructum. Templum sanē illud Ierusalem, per quadragesima & sex annorum curricula fuerit fabricatum: vnde à Iudæis Domino dicitur: *Quadragesima & sex annis edificatum est templum hoc, & tu in triduo, reedificas illud?* Qui videlicet numerus, si per senarium ducitur, omne tempus, quo Dominus in matris vtero mansit, impletur. Nam quadragesies sexies senī, ducenti Septuaginta sex dies sunt. Qui dierum numerus complet nouem menses, & sex dies, qui videlicet tamquam decem menses, parientibus feminis imputantur. Non quia omnes mulieres ad sextum diem post nonum mensem pariturae perueniant, sed quia tot diebus ad partum perducta ipsa perfectio Dominici corporis competitur: sicut à maioribus traditur, & firma auctoritate Ecclesiæ custoditur. Octauo nāque Kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus. Eo videlicet die sepultus est in monumēto nouo, vbi nec ante, nec post quisquam est positus mortuorū, quo conceptus est in vtero Virginis, vbi constat nullū seminātū fuisse mortuū

mortalium. Natus autem traditur octavo Kalendas Ianuarij. Ab ipso ergo conceptionis die, usque ad diem natiuitatis, ducenti septuaginta sex reperiuntur dies, qui senarium numerum quadragies sexies continent. Qui igitur numero lapideum illud templum antiquitus est edificatum, eodem quoque numero & templum Domini corporis, per senarium est perfectum: hac tantummodo discretione seruata, quod in constructione templi, annorum numerus ponitur, in edificatione verò corporis Domini, dierum calculus supputatur. Annorum igitur numerus templi illius antiqui, si per senarium ducatur, omnes dies quibus mansit Dominus in Virgineo ventre, complentur. Coniuncto itaque numero, quo Deus opera sua fecit, cum illo, quo templum est conditum, Domini corpus efficitur; ut nobis deatur intelligi, quia per illud diuinitatis templum, quod in Virgine vtero constructum est, vniuersa sunt Dei opera restaurata. Sicut dicit Apostolus: *quem posuit Deus in dispensatione plenitudinis temporum, restaurare omnia in Christo quae in caelis, & in terris sunt, in ipso.* Eandem doctrinam magis illustrat opuscul. 3.7. parte 2. lib. 1. ubi pro eadem adducit D. Augustinum 3. Trinit. cap. 5. & lib. 83. qq. in 36. quamquam hoc secundo loco, numerorum proportionem aliter deducit.

Itaque Christus, & repente formatus est, & sensim iusta incrementa suscepit. Nimirum qui subito conformati debuit, eo quod humana opera & viciis naturae moras in operando sustinentis non procrearetur, exinde tamen sensim creuit & adoleuit, ut verus homo probaretur: quae nostrorum vegetarum vitae processum, per Christum usurpatorum, optima ratio in hunc modum redditur a D. Augustino epistola 3. [Iam illud quod in somnos soluitur, & cibo alitur, & omnes humanos sentit affectus, hominem persuadet hominibus, quem non consumpsit vique, sed assumpsit. Ecce factum est; & tamen quidam haeretici, peruersè mirando laudandoque eius virtutē, naturā humanā in eo proflus agnoscere noluerunt; ubi est omnis gratiae commendatio, qua saluos facit credentes in se profundos thesauros sapientiae & scientiae continens, & fide mentes imbuens, quas ad aeternam contemplationem veritatis incommutabilis prouehat. Quid si omnipotens, hominem ubicumque formatum, non ex materno vtero, sed repentinum inferret aspectibus? Quid si nullas ex paruulo in inuentam mutaret atates, nullos cibos, nullos caperet somnos? Nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum suscepisse vilo modo crederetur; & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer fecit. Nunc verò ita inter Deum & homines mediator apparuit, ut in vniuersitate personae copulas vtriusque naturam, & solita sublimaret insolitis, & insolita solitis temperaret.] Accedit perelegans ratiocinatio Nysseni in orat. Catechet. cap. 27. monstrantis decessisse Christum lentè per omnes aetatis nostrae mensuras transcurrere: ut omnes purgaret & sanctificaret. Nec omittendum illud Tertulliani de his Christi pusillitatibus sensim prouectis differentis lib. 2. in Marcio cap. 27. [Deus pusillus inuentus est, ut homo maximus fieret.]

Quando: *postremum conceptionis Christi, adiunctum.*

272. Superest circumstantia temporis, cui implandandum est instans productae humanitatis Christi, & vniuersis hypostatice, siue vno verbo, productionis Christi. Tempus ergo producti Christi, vel spectatur quoad mundi aetatem, vel quoad mundi annum, aut quoad eius mensem vel diem, vel diei horam. De singulis breuiter dicam.

Mundi aetatem, nimirum tantam fuisse ad hoc mysterium delectam, obicere saepe Gentiles, ac nomina-

tim Porphyrius, cui S. Hieronymus sub finem epistolae ad Cresiphorem, impugnans Ruffinum, ita respondet, ut ad Dei sapientiam rem totam reuocet. [Quod soler (inquit) nobis obicere contubernalis vester Porphyrius, qua ratione clemens & misericors Deus, ab Adam usque ad Moysen, & à Moysen usque ad aduentum Christi, passus sit vniuersas gentes perire ignorantia legis, & mandatorum Dei. Neque enim Britannia, fertilis provincia tyrannorum, & Scoticæ gentes, omnesque usque ad Oceanum per circuitum barbaræ nationes, Moysen prophetasque cognouerant. Quid necesse fuit eum in vltimo venire tempore, & non prius, quam innumerabilis periret hominum multitudo? Quam quaestionem Beatus Apostolus, ad Romanos scribens, prudenter ventilat, ignorans hæc, & Dei concedens scientia. Dignare igitur & tu, ista nescire quæ quæris, concede Deo potentiam sui, nequaquam te indiget defensore.] Hoc tamen ægrè Ethnicis satisfacere; qui & iam olim, & tunc quoque, hunc arietem aduersus fidem Christianam temperant. Itaque aliqua sunt addenda, præter ea quæ apud recentiores in hanc rem prostant ut Lensæum l. 5. de libert. Christi. à c. 14. Riberam in cap. 9. ad Hebr. n. 13. ad illud nunc autem semel in consummatione saeculorum, & Scholasticos 3. p. q. 1. art. 5. & 6.

Ætas mundi, qua Christus venit, opportunissima, ob consummatam tunc malitiam.

273. Ætas ergo mundi ad formandum Christum delecta, opportunissima omnino fuit, & recte de ea dixit Apostolus Rom. 5. Christum venisse & passum esse, secundum tempus, *quasi nunc per*, id est interprete S. Hieronymo q. 7. ad Algas tempore opportuno. Reuera enim Christus, opportunissimo tempore aduenit. Si namque tardius venisset, cacuisset mundus nimis longo tempore exemplis aduentus Christi, iisque fructibus quos Christi exhibitio mundo vberissimos contulit. Si autem Christus venisset maturius, non ita innotuisset quantis malis orbem compleuerit inobedientia; & è quantis calamitatibus per viscera misericordiae suae eruerit nos Deus noster, oriens ex alto. At quo tempore super terram visus est, inundauerat orbem terrarum malitia. Audi Eusebium 4. de demonstr. cap. 10. [Diuturnus quidam atque immedicabilis, omnes qui terram incolebant, possidebat morbus, generisque stimulis alijs alijs, mali Spiritus in furias agebant, quibus illæ agitate in profundam insanabilis malitiæ voluebantur. Iam enim quidam more belluarum, quæ & crudas & humanas carnes denotare consueuerant, veluti charissimorum sibi carnibus, pulchrum existimabant: omnique pudore abiecto, & matribus, & fororibus, & filiabus commisceri, atque eos qui consensuissent strangulare, & mortuos canibus, volutibusque projicere. Iam verò quid tibi commemorem atrocitates, & maxime Deorum: ipsorum, utique malorum demonum, omni crudelitate atque immanitate refertas humanas victimas, in quas humanum genus insanire coegerant? Hæc igitur in ijs quæ opus hoc antecesserunt, quod nunc in manibus est, ipse præparauit. Etenim cum tot mala à perniciosissimis & prauis Spiritibus, nec non ab eo qui in ijs totius orbis tyrannidem occupat, proposita essent, nullusque eorum Angelorum qui præfecti fuerant malis subuenire electus idoneus, merito illud Dei Verbum, ille Saluator vniuersi, saluari nuda Patris, qui humani generi est amantissimus, ne hoc ipsum illi tam clarum genus in impietatis profundo verteretur, antea quidem exiguis quosdam atque obscuros propriæ lucis radios, per prophetam Moysen, perque eos Dei amicos viros, qui ante illum & post illum floruerunt, emisit: sic utique hominum malis, remedium in sacrosanctis legibus afferrent.]

affertur. Subdit pleraque delegibus, Mose ac per eum genti Iudaicæ datis. Tum subdit. [Hæc quidem atque innumerabilia regionis documenta & præcepta, per Moysen illis Deus verbum, antea in legibus dabat: atque ut in rudimentis fieri solet, religio: vitæ elementa, per signa & vmbralem quandam corporalemque adorationem in corporis circumfione, per quam alia quædam eiusmodi quæ in terra conficiunt, tradebat. Quam verò procedente tempore, nullus tam potens, ne prophetarum quidem qui post illam, extiterunt, ut remedium malis vitæ afferret, ob nimis abundantem malitiam esset, ac demoniaca efficacia quotidie in maius impelleret, usque adeo ut ipsa quoque Hebraica gens, eadem cum impijs perditione rapetur: tum denique Saluator ac Medicus vniuersi descendit ad homines.]

274. Proponit quoque hoc murmur Ethnicorum de tam diu dilato Christo spiritatoris aduentum, Arnobius lib. 1. num. 57. sed ibi eludit dumtaxat, non elicit difficultatem. Sub eiusdem verò libri finem n. 68. rursus eadem difficultate proposita, primum interrogat & contrario, quæ causa sit cur non suis aliquando mitteretur mensibus tempora; sed sensus hyems, ferius est, ver, atque autumnus fiant. Harum quippe & huiusmodi aliarum tarditatum rationem aliquam esse sed latentem. [Ratio igitur (inquit Arnobius) & hic fuit, cur non nuper sed hodie, spiritator nostri generis adueniret. Quænam igitur ratio est? Non imus infans, nescire nos. Neque enim promptum est cuiquâ, Dei mentem videre, aut quibus modis ordinaverit res suas, homo animal cæcum, ei ipsum se nesciens, vilijs potest rationibus consequi. Quid oporteat fieri, quantum, vel quo genere, ipse rerum cunctarum pater, moderator, & Dominus, scit solus. Nec si ego nequiuero cunctis nobis expromere cur aliquid fiat illo vel hoc modo, continuo sequitur. Ut infecta fiant quæ facta sunt, & amittat res fidem, quæ generibus virtutum mens & portæ, indubitabilis esset, monstrata est.] Ne tamen nullam profus, dilectionis illius esse rationem quam proferte liceat, admittere videtur Arnobius, subdit, potuisse eos quibus opem continebat fieri, opportunitatem istam temporis exigere. Quia scilicet ad fines improbitatis deueniant, quod recidit in propositum Enselbij discursum. [Potest ergo fieri, (inquit) ut tum demum emiserit Christum Deus omnipotens, Deus solus, postquam gens hominum fracta, & infirmior cepit esse nostra natura: Si quod hodie factum est, ante millia fieri potuisset annorum, scilicet illud Rex summus: aut si post totidem millia id quod hodie factum est, debuisset impleri, nihil Deum arguere necessitas temporum non expectare mensuras. Rationibus fixis peraguntur res eius, & quod semel decretum est fieri, nulla potest novitate mutari.] Quod ait, si quod hodie factum est, potuisset ante fieri, sciendum utique à Deo fuisse: caue referas ad impossibilitatem mittendi Christum ante tempus quo missus est: sed non potuisse fieri, idem est ac non debuisset, vel non debuisset. Quo eodem modo accipiendum PP. quotquot dicunt, Christum non potuisse cupis appellere. Ita planè intelligendus est Nyssenus orat. de Christi natiuitate, sub mutum, qui & ipse in hoc argumento egregie eo loco versatur, cum ait expectandum Deo fuisse necessariò hoc tempus.

Brevius & pulcherrimè eandem doctrinam proponit, hanc quoque difficultatem soluens idem Nyssenus in orat. magna Catechet. cap. 29. Iuvat eam inde potius haurire. [Per sapientiam (inquit) & eius quod novitate conducit curam ac providentiam, beneficij in nos collati facta dilatio. Nam in morbis corporalibus, quando aliquis humor prauus & corruptus itrepat ad poros: priusquam in superficie aperum fuerit quicquid est præter naturam, corpori con-

denstantia non adhibent medicamenta, ij qui medendi morbis artem profitentur: sed expectant donec extra prodierit quicquid intrinsecus in imo delitescit: & ita nudæ affectioni adhibent medicinam. Postquam ergo humanæ naturæ semel incubuit morbus vitij, expectauit Medicus vniuersitatis, ut nullum esset reliquum genus vitij immixti naturæ. Propterea non statim post inuidiam & à Cain factam fratris eadem, homini adhibet medicinam. Nondum enim in lucem prodierant scelera eorum qui Noëmi tempore perierunt; neque corporalis flagitij grauis morbus fuerat apertus; Neque Aegyptiorum aduersus Deum pugna; neque Assyriorum superbiæ; neque nefaria ab Herode facta cædes infantium; nec quæcumque alia literarum monumentis sunt mandata, & quæcumque historiis non comprehensa in deinceps sequentibus facta sunt generationibus, cum in libeto hominum arbitrio multifariam, multisque modis germinaret radix vitij. Postquam ergo vitium peruenit ad summum, nec erat vllum genus celeris quod admittere non ausi essent homines, ut per omnem ægritudinem peruaderet medicina, ea de causa non inipientem, sed iam perfectum morbum curat.]

Ratio alia delecta eiusdem mundi ætatis, petita ex Iudeorum ruditate.

275. Ex parte præsertim Iudeorum, iustificat Deum in sermonibus suis & decretis, hac ex parte, S. Chrysostomus hom. 4. in 4. in ad Coloss. & causam dilati aduentus Christi profert, sic scribens. [Non subito Deus omnia facit, sed vitæ accommodatione, propter multam suam benignitatem. Atque hoc in causa est, cur non olim, sed postea Christus. Et in Evangelio hoc declarat, quod huius gratia seruos primum miserit, ne in necem filij inciderent. Si enim neque post seruos aduenientem Filium reueriti sunt, multo minus eum ante illos reueriti fuissent. Si minora mandata non audierunt, quomodo maiora audissent? Quid igitur inquis, an non & nunc quoque Iudei pariter & Gentes ineptiores sunt, & minus ad veritatem affecti? Hoc iam ex nimia sit negligentia & socordia. Quod enim post tantum temporis, post tantas disciplinas prophani & inepti adhuc manent, multæ segnitiei est. Quando ergo Gentes dicunt, quamobrem nunc demum venit Christus, non permittamus hoc eos dicere; sed rogemus an non ad quod venit perfecit. Quemadmodum enim, etiam si mox ab initio venisset, non tamen rem ipsam exequutus esset, non sufficisset nobis ad defensionem temporis maturitas; ita quoniam omnia executus est, non erimus obligati, ut temporis rationes, demus. Neque enim à Medico quisquam sanatis rationem exiget, si morbum dispulerit, & ægrotum ad sanitatem reduxerit: neque à duce exquiret, si vicerit, cur vel hoc tempore, vel hoc loco vicerit. Nā iste qui negotium non perfecit, rogandus est. Qui verò omnia bene executus est, probati cōmendarique debet.] Instat prolato exemplo conditionis mundi, circa quam similiter expostulare liceat, cur non prius v.g. ante decem annorum millia extiterit, quam facta est. Item ex exemplo productionis singularium hominum, cur hunc Deus primò, alium posterius eduxerit in existentia lucem. Itaque concludit, ætatum seriem quandam in humana natura esse distinguendam; & aliam fuisse eius pueritiam & adolescentiam, aliam verò ætatem maturiorem: Et illam quidem fuisse gentis Iudaicæ quod probat fuisse, iterans quod ex Enselbo iam reuli; Iudeis tamquam abecedariis elementa à Mose fuisse depicta, id est adumbrata mysteria. Tales ergo cum essent homines, non esse visum Deo conueniens, priusquam per Moysen ludimagistram leniora & humiliora præcepta didicissent, mittere doctorem iustitiæ, qui

ad iustitia

Altissima & perfectissima traderet praecepta, & mysteria promeret. Limbum longissimam & eloquentissimam disputationis praescindo, & hic appono. Ita habet. [Ita non peccavit, si Moysen quisquam praeceptorum educatorem & paedagogum appellaverit; multamque viri huius sapientiam esse dixerit. Non enim eisdem virtutis est, viris imperare iam philosophantibus, & pueris praesse rationis industriam nondum consequutis. Et si vultis aliud quoque audire, quemadmodum puero nutrix dicit; quando ventrem expurgas, collige & attolle vestimenta, & haec desidebis; ita & Moyses fecit. Nam omnes animi passiones tyrannidem in pueros exercent. Nondum habent rationis aurigam. Vana gloria, concupiscentia, negligentia, fastus, invidentia, quemadmodum in pueris; ita in illis dominabantur. Consuebant & percutiebant Moysen, & quemadmodum puero lapidem accipiente clamant omnes, heus vide ne iacias; ita & illi, lapsi aduersus patrem accipiebant, ipse vero fugiebat. Et quomodo si ornamentum quoddam pater habeat, puer aliud ab eo ornamentum cupidus exigit, ita sane qui cum Dathan & Abiron erant, faciebant; aduersus sacerdotum insurgentes. Erant itaque omnium ingratisissimi, animo pusillo, & ad omnia inutiles. Dicis igitur velim, oportueritne Christum tunc temporis comparare? tunc philosophica illa praecepta proponere? quando ex concupiscentia insaniebant, quando equorum more post mulieres hinniebant, quando pecuniarum, quando venenis erant feroci? Sed inaniter effudisset philosophiae praecepta, si rudibus ac nihil dum intelligentibus discessisset: Et neque illa sane, neque ista percipissent. Et quemadmodum qui antequam elementa cogitata sint, lectionem instituens, nunquam re ipsa quidem elementa docebit; ita & tunc factum fuisset. Nunc vero non ita, sed multa iam est tractabilitas, multa ubique plantata virtus. Gratias itaque agamus pro omnibus, & nihil curiosè inquiramus. Temporis enim opportunitas, non nobis, sed illi cognita est, qui factor est temporis, & seculorum opifex, ac dominator. Permittamus ergo illi omnia.] Hoc, sapientissimè de diuino isto consilio prolatum, ad omnia est extendendum.

Ad idem, simile à Medicis, ex Theodoro.

276. Exemplo Medicorum curationem quandoque differentium, idem illustrat Theodoretus in calce 6. contra Graecos, verbis illis ad Gentiles. [Quod si forte mirabundi inquiritis, cor non olim multo prius humanitate assumpta, opifex mundi nobis consuluit, agendum & Medicos accusate, qui in postremum curationis tempus differunt actiora remedia. Lenioribus si quidem prius vti, quae potentiora sunt ultimo loco adhibent. Idem itaque fecisse inuenitur Creator ac Medicus animarum nostrarum. Nam cum prius olim multa & varia remedia attulisset, cunctis quidem hominibus ad pietatem alliciendis, ea inspectanda proponunt quae in mundi fabrica & naturae rerum ab eo facta cernuntur; Hebraeis autem prophetas mittens & scriptam legem contribuens, postmodò & hoc vndique potens pharmacum ac saluberrimum nobis attulit, quo omnis agritudo funditus tolleretur.] Eodem item modo, prolixè hanc rem agitans, philosophatur S. Cyrillus I. contra Antropom. cap. 24.

Quae Augustinus in eadem rem, contra Porphyrium.

277. Aliunde modum propositum expedit S. Augustinus epist. 49. q. 2. cum eum ex Porphyrio Christianis obtrepente retulisset. Hæc enim erat Porphyrii in Christianos argumentatio. [Si Christus salutis viam dicit, gratiam & veritatem, infæque solo ponit animis credentibus redditam, quid egerunt tot seculorum ho-

mines ante Christum? Ut dimittam, tempora ante Latium regnatum, an ipso Latium quasi principium humani nominis sumamus. In ipso Latium ante Albanum colti sunt: In Alba æquæ religionis ritusque valere templorum. Non paucioribus sæculis ipsa Roma, longo seculorum tractu sine Christiana lege fuit. Quid, actum de tam innumotis animis, qui omnino in culpa nulla sunt, siquidem is cui credi posset, nondum aduentum suum hominibus commodat? Orbis quoque, cum ipsa Roma, in ritibus templorum caluit. Quare Saluator, qui dictus est, seletor seculis subduxit? Ita Porphyrius argumentabatur.

Ad hoc argumentum respondet D. Augustinus, primò illud retorquendo, & noua quoque Paganorum instituta quæ anterioribus sæculis non fuerunt, quorundam tandem dilata essent, si hominibus necessaria vel utilia erant, inquirendo. Similiter ergo, omnes quidem antiquos qui Christum præcesserant, eadem substantialiter fide qua nos, iustitiam & sanctitatem esse adeptos: non prius tamen expressam hanc & euolutam fidem ex qua viuimus fuisse propositam; nec prius venisse Christum ad mortales præsentia sua inuadens, quia Deo vitum non est conuenire. Et vna quidem est omnium salus per Christum. [Quid autem quando fiat, quod ad vnam eandemque fidem & piorum liberationem pertineat, consilium Deo tribuamus, nobis obedientiam teneamus.] Tandem verò directè ad argumentum propositum sic respondet. [Quid respondunt si excepta illa altitudine sapientiae & scientiæ Dei, ubi fortassis aliud diuinum consilium longè secretius latet, sine præiudicio etiam aliarum forte causarum, quæ à prudentibus inuestigari queunt, hoc solum eis breuitatis gratia in huius quæstionis disputatione dicamus; tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credenturi? his enim temporibus, & his locis, quibus Euangelium eius non est prædicatum, tales omnes in eius prædicatione futuros esse præciebat, quales non quidem omnes, sed tamen multi in eius corporali præsentia fuerant, qui in eum, nec suscitatis ab eo mortuis credere voluerunt: quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifestatione de illo compleantur præconia prophetarum, nolle adhuc & credere; & male humana astutia resistere, quam tam clare atque perspicuè, tamque sublimi & sublimiter diffamata diuina credere Authoritati. Quamuis paruum & infirmum est intellectus hominis, diuinæ debet credere veritati. Quid ergo mirum si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus prioribus sæculis nouerat, ut eis apparere, vel prædicari merito nollet, quos nec verbis nec miraculis suis credicuros esse præciebat? Neque enim incredibile est tales fuisse tunc omnes, qualis ab eius aduentu vsque ad hoc tempus, tam multos fuisse, & esse miramur.] Quod si non omnes, certe plurimi tales erant, ut summa indispositione ad Christum, etiamque prædicationem excipiendam laboraturi præcicerentur, si tunc venisset. Quare opportunior em ad homines aditum captauit, & aduentum suum in aliud tempus distulit; illud inquam quo re ipsa ad homines descendit.

Alia per satyram in eandem rem, ex Iobio, & Bernardo.

278. Concinnè de morte Iobis apud Photium eod. 222. cap. 30. in hanc rem disserit. [Mox ab initio (inquit) Verbum Incarnatum non est, cum alijs de causis, tum idcirco quod non oporteret statim maximum medicamentum morbis adferre, sed quæ vim haberent paulatim morbum abigendi. Ad hæc, ab initio Verbum Incarnatum, non modò quantam in fine temporum, aduentu suo utilitatem non præbuisse, sed incitamen-

Annus, mensis, dies, concepti Christi.

circumstantia potius idololatriæ ad errorem, iudicatum fuisse. Nam si, cum Græci rerum potuerunt, si simili- bus affectionibus obnoxios homines tam facile in Dei ecclesiæ dignitatem, quomodo scientes in carne Verbum apparens, tamquam Deum celebrari, non ita- tum inde hectorum à se Deorum exempla peterent, isti- que qui conarentur, ab hoc errore auellere, non prom- ptissime exprobrarent, illos ipsos, qui reprehenderent, hominem æque pro Deo prædicare ac venerari? Pro- pterea enim quo tempore Græci Deos fabricarent, Pa- tris quoque veritas, prædicata est. Nec item dicerent; Si dicitur, Suis de viribus humanum genus saluare potuisset. Atque ita summa gratia, fuisse ingratis sum- mum ingrati animi vitium, et si nihil etiam ab initio venisset, salutaris loco contentionum amantes homines, sic rationem dabitur: Cur non in fine; et in princi- pio? aut, cur non in medio temporum cursu, sed in principio Verbum incarnatum est? Ita in se mutuo questionem secundum triplicem temporum differen- tiam torquentes. Oportebat itaque primum illa eua- gelium, & ea quidem prædicatione, quæ Patrem solum annuntiaret: Deinde Deorum effugendorum er- ror à memoria sublato, verum Deum in carne mani- festari. Sic igitur se habet, hæc de Verbi in temporis plenitudine incarnatione, ratiocinatio.]

279. Scitè denique S. Bernardus hom. 1. de aduentu- tatis nonnullis quæ hæcenus protulimus ex alijs. [Tempus est inquit post expensas alias incarnationis circumstantias] iam ipsum quoque considerare tem- pus, quo Saluator aduenit. Venit enim (quod & vos credimus non latere) non initio nec in medio tempo- ris, sed in fine. Nec incongrue factum est, sed verè sa- pienter dispositum Sapientia, ut cum magis esset neces- sitas, nunc primò ferret auxilium, promiss ad ingratu- tudinem Adæ filios non ignorans. Verè enim aduel- perat, & inclinata erat iam dies; recesserat pau- cam Sol iustitiae, ita ut exiguis nimis splendor eius, aut calor esset in terris. Nam & lux diuinæ notitiæ par- ua admodum erat, & abundante iniquitate feruor re- friguerat charitatis. Iam non apparebat Angelus, non loquebatur Propheta, cessabant velut desperatione vi- di, quæ nimia vtrique duritia hominum & obstinatio- ne. At ego, (ait filius,) tunc dixi, ecce venio. Sic, sic, dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu mediis iter perageret, omnipotens sermo inus Dominæ, & re- galibus sedibus venit. Quod & Apostolus innuens aiebat: Quando ortu plenitudo temporis misit Deus filium suum. Nimirum plenitudo & abundantia temporalium, obli- tionem & inopiam fecerat æternorum. Opportunè ergo tunc aduenit æternitas, quando magis tempora- lia perualebat. Nam vt cetera fileant, ipsa quoque pars temporalis illo in tempore tanta fuit, vt ad homi- nis vnus edictum, describeretur vniversus orbis.

Quod Apostolus aliquoties, aduentum Christi, ait, fuisse in plenitudine temporum, videtur referendum ad tempus à Deo præstitum incarnationi. S. tamen Chrysostomus hom. 1. in ad Ephes. sub finem, tempora plena censet idem esse, quod non vacua, qualia absque Christo fuissent. Commentatio est digna Chrysosto- mo. [Aduentus inquit] eius in carnem, plenitudinem illius temporum declarabat. Simul itaque vt nihil non molitus est per Angelos, per Prophetas, denique per legem: neque tamen per hæc quidquam promouerat; Sol & res hæc eo reciderat periculi, vt homo ipse fru- strâ productus; imo in malum genitus cunctis semel peruentibus, magis etiam quam tempore diluuij: in- uenerit sua solius miserentis gratia talem assumptæ car- nis à Verbo dispensationem, vt non iam frustra, neque inani factus foret homo. Hoc sanè est, quod ple- nitudinem dicit esse temporum, simul & sapientiam: quia cum omnibus graue immineret discrimen, ne in- terirent, tunc salutem consequuti sunt.]

Toroph. Rayn. Christum.

280. Atque aduentus Christi peropportuna, sic con- stituta, agendum sequeretur de anno paracti huius my- sterij; quous à mundo condito fuerit. In quod latè inquit Villanic. lib. 2. de ratione studij Theolog. c. 14. obleruat. 1. & Gordonius t. 2. Chronol. inus. Mihi verò vniuersa illa disquisitio, chronologis potius vide- tur præmittenda, inter quos æni nostri lumen Card. Baronius, diligenter de more eam profecquitur, sub fi- nem apparatus Annalium, & ad Romanum martyro- logium 25. Decemb. vbi dies natiuitatis Christi per comparisonem ad quævis illustria tempora configura- tur, & natiuitas Christi in annum à mundi creatione quinquies millesimum centesimum nonum proditit incidisse: à qua summa si nonimestre spatium Chris- ti in vtero commorantis subtrahamus, exabit nu- merus annorum Christi concepti, quem nunc in- quirimus.

Mensem concepti Christi, Ecclesiastica traditio sta- tuit Martium. Negligendæ verò sunt ineptiæ (ne insa- nias dicam,) Michaelis Beroaldi Caluiani, qui lib. 4. chronol. cap. 2. & 3. Christum Decembri mense con- ceptum, & Septembri natum contendit: Nec absmi- liter contra traditionem prædictam Ecclesiasticam arie- rant Temprarius & Caluissius item sectarij, quos Sali- nus t. 6. anno mundi 4502. num. 56. merito castigat. Præiuerantque nuperis hisce sectarijs, Actai eorum Basilidiani, apud Clementem Alexandrinum l. 1. Strom. quorum aliqui cum Christum statuerent natum men- se Iulio, alij verò mense Maio, longè aliter de mense concepti Christi philosophabantur, quam cum Eccle- sia fecerimus. Nobis tamen plures est vnus Ecclesiæ natus, quam omnium sectariorum disputationes & argumentationes. Cum ergo Ecclesia mensem con- cepti in Desparæ vtero Verbi, statuat Martium; non est dubitandum errare segetes illos, siue notos, siue an- tiquos aliter de eo mense quem inuestigamus philoso- phatos. Partes bene multos in rem nostram laudat Ca- nissius lib. 3. Mar. cap. 12. sub finem. Chrysostomum in- quam, (quamquam alios mihi à Chrysostomo vide- tur, autor homilæ de natiuit. Baptiste, qua id apud Chrysostomum fusè confirmatur;) Augustinum, Cy- rillum Alexandrinum, Bedam, Orosium, & auctorem qq. ad Antiochum Principem in 17. vbi hæc ratio con- cepti Martio mense Christi Domini traditur; quod congruum fuerit, quo mense conditus primùm est mundus, eodem per institutionem de celo venien- tem, secutura mox reparationis felicem cursum auspi- cari. Alias præterea delecti ad hoc mysterium mensis Martij conuenientes rationes, profertur Azor. t. 2. l. 1. c. 17. q. 2. & Tolerus in cap. 1. Lucæ annot. 38.

281. Diem eiusdem mensis, tanti mysterij exhibi- tione consecratum, eadem Ecclesiastica traditio Catho- licis omnibus indubitata, statuit 25. Martij, quo Angelica ad Virginem annunciatio recolitur. Discre- tæ ita habent S. Augustinus 4. Trinit. cap. 5. Athana- sius q. 17. ad Antiochum. Beda lib. 1. in Luc. cap. 3. Ca- lendarium Græcorum 25. Martij. Zacharias Chryso- polit. lib. 1. monoteismi c. 3. Huc etiam Beda l. de na- tura rerum c. 47. refert antiquum nonnullorum vsum, annos salutis, initiandi à 25. Martij, quod inde caperit salus nostra concepto ea die Christo. Quis verò fuerit hebdomadæ dies is, in quem eo anno 25. Martij dies cecidit, controuersia est: quibusdè, vt Salianno anno mundi 4052. num. 59. affirmantibus fuisse diem Mer- curij, id quod Astronomicis supputationibus confi- cit: alijs contendentibus fuisse diem Venetis, quod Mathematicis item subductionibus firmat Azorius t. 2. lib. 1. cap. 17. q. 3. annuit Bonacina disp. 1. de incarn. q. 4. p. 1. num. 8. eleganterque Rupertus l. 3. de diu. off. cap. 19.

cap. 19. quem audire inuauit, quia egregium mysterium ea in re deregit. [Mirabilis inquit] plastes noster, qui, ut dictum est, Dominica nocte natus est, feria sexta conceptus est. Nam si superius Scriptos illius anni quinque concurrentes, vni Aprilis regulari adicias, sunt sex. Cum autem sexta feria mensis Aprilis incipitur, profecto octauo kalendas Aprilis, sexta nihilominus feria habetur, quando Dominicam annunciationem habemus. Igitur primum, atque pulchrum ordinem, prouidamque dispositionem in hoc salutis nostrae opifice mirantes veneramur, qui die qua veterem formauit Adam de limo tertæ, nouum reformare cepit hominem de vera carne Virginis Mariæ, eadem nihilominus die redempturus mortis passione. [Ex Cyrilli Alexandrini epistola ad Synodum Carthaginensem, conceptum eadem die & mortuum Christum confirmat Canisius lib. 3. Mar. c. 22. quod quamquam possit præcisè ad numerum dierum mensis referri, tamen ad diem quoque significatum, puta diem Veneris, quo Christus mortuus est, spectare potest. In re à longis Mathematicis subductionibus pendente, nec nisi longo disputationum anfractu terminanda, nolo arbitri federe.]

Hora conceptionis Christi.

282. Hora, iuxta Toletum in cap. 1. Lucæ annot. 63. & Suarem t. 2. 3. p. disp. 9. sect. 5. fuit media nox, cum medium silentium tenerent omnia. Sic enim figuratum probè responderet figura, hoc est interuentioni primogenitorum Ægyptiorum factæ per Angelum è cælo media nocte delapsum, ut habetur cap. 18. libri Sipientiæ. Præterquam quod cum conceptionis & natiuitatis tempora fuerint in Christo ordinatissima, sicut Christus media nocte natus est 25. Decembris, ita eadem hora conceptus videtur, 25. Martij. Video hæc non omnino cogere; Ex alia verò parte traditionem Ecclesiasticam hic silere. Quare non proflus abs re Valques 3. p. d. 126. cap. 3. negat certi quicquam hac in parte statui posse. Quæ tamen referebam, nec sunt improbabilia, nec proflus destituta fundamento. Confecta sanè res esset, si constaret de hora qua Gabriel ad Virginem ingressus est. Nam in clausula colloquij Gabrielis cum Mariæ, quod perbreue fuit, peractum est hoc mysterium, ut habet vnanimis Patrum consensus de quo mox. Incepit autem Mayro in 3. d. 4. q. vnica att. 1. qui colloquium illud protrahit, ab hora completorij ad mediam vsque noctem, quo toto tempore, luctatam, cum Angelo consensum expectante, Deiparam, comminiscitur Mayro. At hoc repugnat humilitati, & fidei, & summæ docilitati tantæ Virginis, ex quo de Dei voluntate fuit planè edocta. Itaque non videtur dubitandum, colloquium illud non admodum longum fuisse, ut eius quoque apud Lucam representatio videtur prodere. Possemus ergo facile habere horam conceptionis Christi, si de hora salutæ per Angelum Virginis, certò constaret. Nam Christus, nec ante finitum colloquium, nec aliquanto tempore post illud, sed statim in ipso consensus per Deiparam præstiti puncto, conceptus est, ut habet S. Chrysostomus in liturgia, in absolutorio feriæ 2. verbis illis; [Gabriele dicente tibi Virgo Aue, cum voce incarnatus est omnium Deus in te sacrosancta arca.]

283. Pauci quidem Patres censentur anticipasse momentum illud, quod S. Petrus Alexandrinus relatus t. 2. Conc. Ephes. cap. 7. & sess. 1. Concilij Chalcedonensis, videri potest sensisse; affirmans illa Gabrielis verba ad Deiparam, Dominus tecum, significasse Verbum in Virginis utero carnem factum. Profert quoque in eandem sententiam Rosuedius tab. 9. pro Baronio, S. Hieronymum Epistola ad Principiam, vbi affirmat, Deiparam quia conceperat Christum, salutari

plenam gratia. Itemque S. Ambrosium lib. 2. in Lucam cap. 2. quia dicit, rectè Deiparam salutari gratia plenam, quia consecuta est, ut gratiæ repletetur autore Tandem Gregorium Neocæsar. orat. 2. de Annunc. qui non dissimiliter exponit illud *gratia plena*. Sic enim scribit de Gabriele. [Hic ac ineffabilibus supernis potestatibus ad sanctissimam Virginem deueniens, primum illis verbis *Aue gratia plena*, ipsam compellauit ac salutauit: qua quidem verborum voce ad eam facta, in ipsa mox auditione, Spiritus sanctus in immaculatum Virginis templum ingressus est; & sanctificata est mens eius, simul cum membris: steritque natura ex aduerso, & concubitus procul, cum stupore spectantes naturæ Dominum præter naturam, atque adeò supra naturam, rem admirabilem in corpore perpetrantem, & per quæ diabolus arma decetrauerat, per contraria nos Christus liberauit, assumpto corpore, quod pati posset, ut nostrum; ut deficienti humano generi, maiorem gratiam traderet: *Et vbi abundauit peccatum, superabundauit & gratia*.] Hos Patres fateor profert, quasi censuerint ante conclusum Gabrielis cum Deipara colloquium, verbum factum esse carnem. Sed tenera nihil huiusmodi censuerunt, si non cortex verborum, sed ipsorum Patrum scopus, & textura orationis attendatur. Mens enim horum Patrum, & aliorum qui similes locuti sunt, dumtaxat fuit, indicare sublimissimum Deiparæ titulum, & radicem tantæ gratiæ, quantum consecuta est, accommodando illi post factum verba Angeli, & demonstrando quòd nunc sensu ea accipere & pie inflectere possimus.

Itaque ratum esto quod dixi, Verbum non esse carnem factum, ante clausulam colloquij Gabrielis cum Deipara. Sed neque post eam, quia certum est, Verbum factum esse carnem, cum primum Deipara consensum exhibuit, quæ est constans Patrum doctrina, Athanasij serm. de Deip. Augustini serm. 18. de Sanctis, Damasceni 3. fidei c. 2. Gregorij 18. Moral. cap. 3. Basilij Seleniciæ orat. de Annunciat. Anastasij Papæ epistola ad Versinum, Sedulij lib. 2. Paschali cap. 2. Ruperi lib. 1. de operibus Spiritus sancti cap. 9. passimque aliorum. Inter recentiores latè id confirmat Canisius lib. 3. Mar. cap. 22. fusè disputans contra fluctuationem Centuriatorum in hoc puncto. Et cum Angelus post exhibitum à Deipara consensum, non potuerit in momento discedere; (esto paulò post, vel etiam statim, profundissimo honore, Deo carne circumamictò; non sine stupore ac extasi exhibitò, discesserit;) perspicuum videtur non rectè Toletum in cap. 1. Lucæ annot. 114. negare Verbum conceptum esse præsentem adhuc Angelo. Rectè autem Euthymius Lucæ 1. admittit quod dixi. [Discessit inquit,] ab ea Angelus, simul ac iam per Verbum suum conceperat. Annuntque reuera Patres illi quos Toletus pro se profert. Non enim quod Toletus ait, affirmat Christum fuisse dumtaxat conceptum cum primum Angelus recessit; sed cum primum conclusum est colloquium Angeli & Deiparæ, siue in momento præstiti per Deip. consensus ab Angelo expectiti. Post hoc enim momentum, atque adeò conceptò iam Christo, recessit Angelus. Si ergo (ut affirmabam,) constare nobis posset, de hora qua Angelus salutationem Deiparæ exorsus est; constaret quoque de hora qua Dei Verbum est conceptum, & factum caro. Sed quia de hora illa nemo scit, propterea non nisi probabiliter asserui, horam Christi concepti fuisse noctem mediam.

Breuiulus capitis, & vsus doctrine.

284. Breuem doctrinæ superius traditæ summam, ut facilius hæreat, attexamus, in Christi humanitate efformanda nullam vitalem efficientiam interuenisse si de certum est; materna tamen perfectè interuenit. Ideoque

que probabilissima est, corporis Christi configura-
tionem vi feminis materni divinitus elevari pera-
tum esse, ac etiam corpus subitè perfectè organiza-
tum animæ rationali fuisse coniunctum. Vnde exi-
tit humanitas, quam eodem temporis momento,
plenissima miraculi coniunctio, per modis vincu-
li productionem, cooperante instrumentaliter Dei-
patris divinitus facta, ad Verbi æterni suppositio-
nem exivit, in sacrosanctæ Virginis utero, cum
primùm illa, assensum suum Angelo internuncio, præ-
stare voluit.

Opportunè verò, cum peruentum hoc loco sit ad
concommunionem digni officij tam eximij, adhi-
bebo hic monitum à S. Bernardo propositum ferm. 3.
de maiestate. Dom. in finem, quo vñs totius huius do-
ctrine continetur. [Obsecro vos dilectissimi, conside-
rate diligentijs quantum fecerit Deus pro vestra
exhortatione & salute, ne infructuosus inueniatur in
vobis sermo tam vñus & efficax, sermo fidelis, &
omni acceptione dignus, sermo non tam oris quàm
operis. Patitis fratres, parum m. hi molestum esse, si
hic ipsum Verbum quod nunc loquor ad vos va-
cuet & sine aliqua vilitate deperire in cordibus ve-
stris non possit:] Et quis sum ego, aut quis est hic sermo
meus? Si hunc tantillum vocis laborem inutrem esse
deberet domus passulus, imò & nihil; quàm iustius in-
dignabitur Dominus maiestatis, si tantam eius ope-
ram nostra aut ducticia aut infidelis gentia contingat ena-
ciant? Auerat hoc à Ierusalem suis, qui pro eorum sa-
lute induere dignatus est formam serui, vñgenitus
Dni Paris, qui est super omnia Deus-benedictus in
secula. Amen.

S E C T I O   I I I .

*Symbola sacra, de causa finali & productiva
Christi Domini.*

Quod circa Christi substantiam superius fecimus, quod Scholasticæ de ea dicta fuerant exornantes sacris symbolis ac emblematis, ad amoenitatem aliquam traditioni Scholasticæ conciliandam; hoc item loco præfandum videtur, fed parèe & delectu habito. Quare ex innumeris huiusmodi expressivionibus, quibus finis adveniens Christi eiusque productio, in Scripturis vel apud Patres adumbratur, feligam nonnullas hinc infuso accommodatas.

C A P V T I.

*Panis, Symbolum finis & effectus Chri-
sti Domini.*

28. Vexabit othem terrarum vniuersum fames, qualem nullam omnes retro historiae adeo atrocem vel horrendam prodiderunt, quamuis multiplex re feratur & terribissima. Nam 4. Reg. 6. Benadad, Syro confidens Samariam, facta est fames magna, donec remoueretur caput asini octoginta argenteis, & quatuor pars cabi theoreti columbarum, quinque argentei. Ibidem coniegit trulentatum factum, ma ius quæ ex pacto cum vicinis, natum suum coxit, & sumptum cum eain cibum: quo consumpro, vigere tru centum conuicium cepit, ad appatandas vti pepigerat ex nati carnibus similes epulas, ad quas fames terribissi ma adegerat. Horrendam cibationem alterius ma ius, ex filij carnibus, præ acerbissima fame, rem perunt Hierosolymitanæ obsidionis, descibunt Iose phus lib. 7. belli cap. 7. & 8. ac Egesippus lib. 5. cap. 39. & 40. que apud Hieremiam in Threnis leguntur.

Theoph. Raynaldi Chrisfus.

de manibus mulierum misericordium coquentium
filios suos, & parulos suos ad mensuram palmæ
comedentium, itemque de parulis in sinu matrum præ
fame deficientibus, & exhalantibus animas; ac de-
nique de pelle omnium exusta quasi cibano à facie
tempetarum famis; hæc inquam omnia, tristissi-
mam inaudita teterrimæque famis præferunt speciem.
Nec procul ab eo horrore absunt que Euse-
bius lib. 9. cap. 7. de fame sub Maximino orta scribit;
Et que habet Zonaras 6. annal. de fame Honorio im-
perante excitata; cum audita est in Cipro vox illa hor-
renda, ad ipsum Honotium directâ, *pone præsum carnis
humanae*. Quàm dira item fames viderit Placentinos
& Romanos, obsidente urbem Totila, videndus Pro-
copius lib. 3. de bello Gothico; apud quem lib. 11
sub Iustiniano per tempus belli Gothici in Piceno), 6.
hominum millia fame consumpta producur.

Fames orbis uniuersi, omnium dirissima.

286. Hæc omnia tametsi dira & horrenda, nihil ad famem quæ per annorum milia quinque, non vnam aliquam provinciam, certosve in ea mortales, sed orbem vniuersum nemine incommodis subduco vexauit, eod tetruius, quod animas ipsas à materie concreta libera corripere, & æterna tæbe mulctaret; eoq; remotius à remedio, quod panis quo sedanda esset hæc fames, in terra inuenti & confici non poterat. Suspirabant præ fame hæc; ad eam diuinis fuppiditandam, antiqui Patres, incensis in cælum oculis, velut aquilæ. De eis quippe S. Gregorius 9. Mor. cap. 23. accipit illud Iobi 9. *Sicut aquila volans ad esum.* Prospectantes enim eam hæc aquilæ, vti eiusdem Iobi cap. 39. legitur, ad eam saluauerunt, & votis ardentissimis, vt tandem demitteretur, fameq; rabida vniuersum orbem opprimens depelleretur, expectauerunt.

Miseratus tandem Deus famem vniuersi orbis, panem quo aleretur, & fames sedaretur, submisit. In quam rem pulchrè, vt æui illius ferebat poësis, Petrus Blesens. carmine de Euchar. cap. 2.

Verbi dira fames, homines aliquando premebat,

Esuriens nec homo quod manducaret, habebat.

Angelicus panis de coelis venit ad ima.

Cum iam iam mundum succideret ultima lima.

Qui nostræ carnis palca, sua numina velo

Innotuit mundo Deitatis signa reuelans.

Noluit ergo suum pium amor plasma perire

Descendens, ut homo sua posset ad astra redire.

Totus corruerat homo, totus erat labefactus,

An alludit ad illud Prophetæ, cum panibus occurrere fugienti? id est: pereuntii.

*De Christo pane ad eam sedendam dato loca ve-
teris instrumenti.*

Is panis est Christus Dominus, quod veteris no-
uique instrumenti testimoniis illustrare, & ratione
etiam confirmare non erit operosum. Nihil enim
adeo per vniuersum scripturarum ambitum vides
reperitum, quàm quod [sermo caro factus,] ve-
[ritas] est apud Tertullianum lib. de resurrectione cap. 37.
[panis] noster sit, in causam vite appetendus, & de-
vorandus auditu, & ruminandus intellectu, & de-
digerendus.] Illustratissimus est in hanc rem ex anti-
quo instrumento locus Hieremie 11. quo prænu-
nciatur maligna Iudeorum in Christum conspiratio,
verbis illis concepta. *Venite, mittamus lignum in parietem*